

Praktična primjena "Protokola o postupanju

u slučaju nasilja koje uključuje djecu" u osnovnim školama Unsko - sanskog kantona

Praktična primjena

„Protokola o postupanju

u slučaju nasilja koje uključuje djecu“ u osnovnim školama Unsko-sanskog kantona

Projekat „Mehanizam podrške prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja“

Publikacija je nastala kao rezultat rada članova Stručne grupe za Unsko-sanski kanton od septembra 2013. godine do aprila 2014. godine

Članovi Stručne grupe:

- Jasminka Bujanović, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta
- Neđara Raič, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta
- Zinajda Hadžić, direktorica, JU OŠ „Fajtovci“ Fajtovci, Sanski Most
- Eldina Goletić, dipl. pedagog-psiholog, JU OŠ „1. mart“ Vrnograč, Velika Kladuša
- Alma Jusić Filipović, pedagogica, JU „Prva osnovna škola“ Velika Kladuša
- Senija Jakupović, učiteljica, JU OŠ „5. oktobar“ Sanski Most

Koordinator Stručne grupe:

Dipl. oec. Dijana Pejić, izvršna direktorica, Humanitarna organizacija *Genesis Project*, uz podršku UNICEF-a BiH i Švedske međunarodne agencije za razvoj i saradnju

Stručni konsultant:

doc. dr. Ivana Zečević, doktorica psiholoških nauka
Sandra Josović, dipl. politikologinja za novinarstvo i komunikacije, urednica publikacije

2014.

Ova publikacija je izrađena u okviru projekta „Mehanizam podrške prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja“ uz podršku UNICEF-a i Švedske međunarodne agencije za razvoj i saradnju. Stavovi izneseni u ovoj publikaciji ne predstavljaju nužno stavove donatora.

SADRŽAJ

I. UVOD

II. OPIS PROJEKTA

III. TRENUTNO STANJE

1. Pravni okvir
2. Vršnjačko nasilje u školama BiH

2.1. Najčešći oblici nasilja

2.2. Komunikacija

IV. SITUACIONA ANALIZA

V. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

1. Rezultati
2. Preporuke

VI. PREPORUKE ZA RAZVOJ ODRŽIVIH MEHANIZAMA UPRAVLJANJA I PRAĆENJA NASILNIH OBLIKA PONAŠANJA KOJI BI OMOGUĆILI DJELOTVORNIJE PROGRAME PREVENCIJE NASILJA U ŠKOLAMA

VII. PREPORUKE ZA UVOĐENJE IZMJENA I DOPUNA NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA (KURIKULUMA) U SVRHU DJELOTVORNIJE PREVENCIJE NASILJA U ŠKOLAMA

VIII. PREPORUKE ZA USPOSTAVLJANJE DJELOTVORNIJE SARADNJE RODITELJA I PROFESIONALACA U ŠKOLI U SVRHU DJELOTVORNIJEG PREVENIRANJA NASILNIH OBLIKA PONAŠANJA UČENIKA

PRILOZI

IX. PROTOKOL O POSTUPANJU U SLUČAJU NASILJA KOJE UKLJUČUJE DJECU

I.

UVOD

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
UNSKO – SANSKI KANTON
MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, NAUKE,
KULTURE I SPORTA

BOSNIA AND HERZEGOVINA
FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
THE UNA – SANA CANTON
MINISTRY OF EDUCATION, SCIENCE,
CULTURE AND SPORT

Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Unsko-sanskog kantona već godinama uspješno sarađuje sa Humanitarnom organizacijom "Genesis Project" iz Banja Luke na realizaciji brojnih humanitarno-edukativnih projekata koji se provode u Unsko-sanskom kantonu.

Naša dosadašnja iskustva s projektima koje provodi "Genesis Project" su veoma pozitivna, jer su se do sada više puta u praksi dokazali korisni rezultati provedenih projektnih aktivnosti, zbog čega smo i ovaj put odlučili pružiti punu podršku projektu koji provodi ova organizacija, a koji se zove „Mehanizam podrške prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja“.

S obzirom da je cilj ovog projekta jačanje učešća djece u prevenciji nasilja, smanjenje rizika od oružja, te osnaživanje ljudskih i institucionalnih kapaciteta za upravljanje i praćenje programa prevencija nasilja i smanjenja rizika od oružja, Ministarstvo je prepoznalo značaj njegove realizacije u školama Unsko-sanskog kantona.

S tim u vezi, Ministarstvo je u okviru predviđenih, a potom i realiziranih aktivnosti, imenovalo članove Stručne grupe u sastavu:

1. Jasminka Bujanović, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta
2. Neđara Raič, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta
3. Zinajda Hadžić, direktorica, JU OŠ "Fajtovci", Fajtovci, Sanski Most
4. Eldina Goletić, dipl. pedagog-psiholog, JU OŠ "1. mart" Vrnograč, Velika Kladuša
5. Alma Jusić Filipović, pedagog, JU "Prva osnovna škola", Velika Kladuša
6. Senija Jakupović, učiteljica, JU OŠ "5. oktobar", Sanski Most

Stručna grupa je održala osam sastanaka, na kojima su razmatrana brojna pitanja vezana za prevenciju nasilja u školama Unsko-sanskog kantona, a krajnji rezultat njihovog rada bila je analiza

trenutne situacije kada je riječ o primjeni Protokola o postupanju u slučaju nasilja koje uključuje djecu u osnovnim školama. Na osnovu prikupljenih podataka i izvršene analize, predloženi su mehanizmi prevencije nasilja i osmišljene preporuke za buduću praksu. U radu stručne grupe, kao stručna konsultantica, učestvovala je doc. dr. Ivana Zečević, doktorica psiholoških nauka, a sve aktivnosti je veoma uspješno koordinirala Dijana Pejić iz „Genesis Projecta“.

Ministarstvo smatra da je projekat „Mehanizam podrške prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja“ jedan od neophodnih koraka ka stvaranju sigurnijeg okruženja za djecu Unsko-sanskog kantona, jer je omogućio uspostavljanje kvalitetne baze podataka o nivou i najčešćim oblicima međuvršnjačkog nasilja, ali i svih drugih oblika nasilja koji uključuju djecu, a služiti će kao osnova planiranja budućih školskih akcija usmjerenih na prevenciju svih oblika i vrsta nasilja.

Usvajanjem "Protokola o postupanju u slučaju nasilja koje uključuje djecu" u maju 2012. godine, čiji su potpisnici ministar obrazovanja, nauke, kulture i sporta, ministar unutrašnjih poslova i ministar zdravstva i socijalne politike Unsko-sanskog kantona, a koji je nastao u partnerstvu sa Terenskim uredom OSCE-a iz Bihaća, zakonski je regulirana obaveza škola da realiziraju preventivne programe, te redovno prate i dokumentiraju svaki slučaj nasilja koji uključuje djecu, poštujući procedure propisane Protokolom, stvoren je neophodni zakonski okvir za stvaranje sigurnog školskog okruženja, a projekt „Mehanizam podrške prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja“ pruža neophodnu praktičnu podršku, kao i nova znanja i vještine djeci, nastavnicima i upravama škola o primjeni Protokola u školama i prevenciji nasilja među djecom.

Također je povećan kapacitet osnovnih škola u odgovoru na nasilje putem definiranja uloga i odgovornosti svih ključnih aktera na nivou škole i zajednice.

II.

OPIS PROJEKTA

Humanitarno-edukacijski projekat „Mehanizam podrške prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja“ u Bosni i Hercegovini se realizirao od 1. jula 2013. godine do 30. juna 2014. godine pod pokroviteljstvom UNICEF-a BiH i Švedske međunarodne agencije za razvoj i saradnju, a obuhvatio je 16 osnovnih škola u u sljedećim entitetima/kantonima/općinama:

Federacija BiH:

- a. Novi Travnik: dvije osnovne škole, Srednjobosanski kanton;
- b. Sanski Most: četiri osnovne škole, Unsko-sanski kanton;
- c. Velika Kladuša: četiri osnovne škole, Unsko-sanski kanton.

Republika Srpska:

- a. Kotor Varoš: dvije osnovne škole;
- b. Laktaši: dvije osnovne škole;
- c. Derventa: dvije osnovne škole.

U Unsko-sanskom kantonu projekat je realiziran u osam osnovnih škola uz odobrenje i podršku Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Unsko-sanskog kantona. Škole uključene u projekat su:

1. „Prva sanska škola“ Sanski Most;
2. „Hasan Kikić“ Sanski Most;
3. „5. oktobar“ Sanski Most;
4. „Fajtovci“ Sanski Most;
5. „1. mart“ Vrnograč, Velika Kladuša;
6. „I osnovna škola“ Velika Kladuša;
7. „25. novembar“ Velika Kladuša;
8. „Podzvizd“ Podzvizd, Velika Kladuša.

Ovaj projekat imao je za cilj:

- Povećanje ljudskih i institucionalnih kapaciteta usmjerenih na osmišljavanje, razvijanje i realiziranje programa i aktivnosti fokusiranih na prevenciju nasilja nad i među djecom i smanjenje rizika od oružja u okviru odabrane lokalne zajednice.

- Povećanje kapaciteta škole da odgovori na nasilje nad i među djecom definiranjem uloga i odgovornosti na nivou škole, definiranjem saradnje sa lokalnom zajednicom, te povećanjem tehničkog znanja i vještina školskog osoblja i djece.
- Razvijanje održivog mehanizma za upravljanje i praćenje prevencije nasilja nad i među djecom na nivou škole („Školska sigurnosna mreža“).
- Povećanje kapaciteta nadležnog Ministarstva u planiranju, upravljanju i provođenju programa i aktivnosti fokusiranih na prevenciju nasilja nad i među djecom i programa smanjenja rizika od oružja, u sklopu nastavnih planova i programa (kurikuluma).

Projektne aktivnosti provedene su na nivou općina Sanski Most i Velika Kladuša, na nivou osam osnovnih škola obuhvaćenih projektom, te na nivou nadležnog Ministarstva.

Aktivnosti na nivou općine

Na nivou općina Sanski Most i Velika Kladuša provedeno je participativno akciono istraživanje (PAR) o prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja, a održan je i niz sastanaka sa predstavnicima općinskih vlasti i ostalim općinskim kapacitetima sposobnim da se bave pitanjima u vezi sa prevencijom nasilja i smanjenjem rizika od oružja. U PAR istraživanju o prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja učestvovali su adolescenti, uzrasta od 15 do 19 godina, prikupljene su sve potrebne informacije, a potom izrađeni akcioni planovi čiji je cilj podrška prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja.

Članovi PAR grupe učestvovali su i u petodnevnom treningu u okviru kojeg su pripremili, snimili i montirali jednogminutne dokumentarne filmove o nasilju i upotrebi oružja u njihovom okruženju.

Snimljene filmove, kao i akcione planove, mladi istraživači prezentirali su predstavnicima lokalne zajednice, a njihova implementacija je potom omogućena uz podršku postojećih općinskih kapaciteta sposobnih da se nose sa rizicima u vezi sa nasiljem, hladnim i vatrenim oružjem. U implementaciju akcionih planova kroz projekat donirano je 3000 KM po obuhvaćenoj općini, a akcioni planovi su finansijski podržani i od lokalnih zajednica.

Aktivnosti na nivou škole

Aktivnosti na nivou škola podrazumijevale su formiranje i održavanje „Školske sigurnosne mreže“ u okviru koje je realizirano istraživanje na nivou škola sa ciljem utvrđivanja nivoa nasilja i rizika od oružja.

Nakon što su identificirani najčešći oblici nasilja, nivoi senzibilnosti učenika, nastavnika, uprave škola i roditelja u odnosu na problem nasilja i rizika od oružja objavljen je i izvještaj sa rezultatima

istraživanja. Rezultati istraživanja temelj su za osmišljavanje školskih pravila i vrijednosti, uloga i odgovornosti, te odgovora cijele škole na pojavu nasilja i smanjenje rizika od oružja.

Formirani su i školski koordinacioni timovi za prevenciju nasilja i smanjenje rizika od oružja, održani su treninzi za edukaciju nastavnika i roditelja, pilot treninzi vršnjačke medijacije, treninzi za nastavnike mentore, te radionice vršnjačke edukacije.

Na nivou škola definirana je uloga i odgovornost svih aktera u procesu podrške prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja.

Uspostavljen je i sistem „Kutije povjerenja“ putem kojeg se u povjerenju mogu prijaviti slučajevi nasilja, te primiti adekvatni odgovori, kao i školske baze podataka o slučajevima nasilja među djecom i odgovorima na njih.

Aktivnosti na nivou Ministarstva

Na nivou Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Unsko-sanskog kantona uspostavljena je Stručna grupa koja je sastavljena od šest članova, i to predstavnika nadležnog ministarstva, te predstavnika uključenih osnovnih škola. Stručna grupa analizirala je trenutnu situaciju u školama i definirala nedostatke u upravljanju i praćenju postojećih programa prevencija nasilja u školama.

Kako bi se omogućili djelotvorniji programi prevencije u sklopu nastavnih planova i programa (kurikuluma) razvijeni su održivi kapaciteti i mehanizmi upravljanja i praćenja, te osmišljeni mehanizmi institucionalizacije razvijenih kapaciteta u sklopu obuhvaćenih škola. Preporuke su predložene školama koje su obuhvaćene projektom. Kao jedna od glavnih i konkretnih preporuka osmišljeni su i seminari za predstavnike osnovnih škola, predstavnike općinskih centara za socijalni rad i predstavnike općinskih policijskih uprava sa ciljem afirmacije praktične primjene „Protokola o postupanju u slučaju nasilja u osnovnim školama Unsko-sanskog kantona“. Na temelju ostvarenih rezultata osmišljene su i vrlo korisne preporuke za buduću praksu.

III.

TREKUTNO STANJE

1. Pravni okvir

Najvažniji međunarodni pravni izvor za zaštitu djece definiran je članom 19. Konvencije o pravima djeteta, čiji je potpisnik i Bosna i Hercegovina, a koji se odnosi na obavezu zemlje-potpisnice da poduzme odgovarajuće zakonske, administrativne, socijalne, obrazovne mjere za zaštitu djeteta od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povređivanja ili zlostavljanja, zapostavljanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući i seksualno zlostavljanje, dok je pod brigom roditelja, zakonskih zastupnika ili bilo koje druge osobe koja o njemu brine.

Pored Konvencije o pravima djeteta, BiH je prihvatila i ostale međunarodne instrumente kojima se utvrđuju međunarodni standardi za zaštitu djece od nasilja za neke od specifičnih oblika nasilja. Evropska unija i Vijeće Evrope u vezi s tim donijeli su više rezolucija i preporuka koje obavezuju države na stvaranje okruženja prilagođenog djeci.

U Strategiji za borbu protiv nasilja nad djecom u Bosni i Hercegovini 2012–2015, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH navode se i najvažniji zakonski i podzakonski propisi u vezi sa pravnim okvirima borbe protiv nasilja nad djecom.

Ocjena stepena usaglašenosti zakona u Bosni i Hercegovini, u cjelini gledano, veoma je pozitivna i u kontinuitetu se taj trend usaglašavanja bh. zakona nastavlja (zakoni iz perioda 2007–2010).

Kada govorimo o zakonima donesenim na nivou BiH i drugim strateškim dokumentima koji se odnose na prava i zaštitu djece, treba spomenuti najvažnije:

- Akcioni plan za djecu BiH 2010–2014;
- Zakon o zabrani diskriminacije BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 59/09);
- Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH („Službeni glasnik BiH“, br. 16/03, 102/09 i 32/10 – Prečišćeni tekst);
- Okvirna politika unapređenja ranog rasta i razvoja djece u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 36/12).

U Federaciji BiH u proteklom periodu treba izdvojiti:

- Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBiH („Službeni glasnik FBiH“, br. 22/05 i 51/06);

- Porodični zakon FBiH („Službene novine FBiH“, br. 35/05 i 41/05);
- Krivični zakon FBiH („Službene novine FBiH“, br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05 i 42/10);
- Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku („Službene novine FBiH“, broj 7/14).

Ipak, u BiH nema zakona koji su u vezi sa prevencijom nasilja nad djecom ili dijelova sektorskih zakona kojima se detaljnije uređuju pitanja prevencije, a nedostaje i sistem stručnog nadzora koji treba omogućiti podizanje standarda zaštite djece od nasilja, do kojeg može doći u okviru uspostavljenog sistema socijalne prevencije.

Na nivou Unsko-sanskog kantona, u maju 2012. godine, usvojen je „Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi“ kojim se reguliraju prava, obaveze i odgovornosti kao i načini postupanja direktora škole, stručnih saradnika, nastavnika/profesora, razrednika, učenika, roditelja i ostalih zaposlenika škole u situacijama povećanog rizika i nasilja u školi, s ciljem zaštite učenika i svih zaposlenika.

Ovim protokolom utvrđuju se postupci za uspostavljanje reakcije cijele škole kako bi se djelovalo na sprečavanju, identificiranju, prijavljivanju i istraživanju svih slučajeva nasilja u obrazovnom sistemu u vrijeme održavanja odgojno-obrazovnog procesa u zgradi škole i njezinoj neposrednoj blizini; u vrijeme održavanja rekreativne nastave, ekskurzija, izleta i sličnih aktivnosti koje organizira škola.

Detaljni Protokol u kojem su također sadržani zakonski i podzakonski propisi možete pročitati u Prilogu ove publikacije.

2. Vršnjačko nasilje u školama BiH

Prema istraživanjima koja su provedena na teritoriji Bosne i Hercegovine u posljednjih nekoliko godina, kada je riječ o nasilju, situacija je daleko od idealne.

Prema istraživanju IN Fondacije objavljenom 2012. godine o iskustvima mladih u BiH u vezi sa različitim oblicima nasilja i trauma od ukupnog broja ispitanika u uzorku (975) na pitanje da li imaju bilo kakva iskustva sa nasiljem odgovorilo je 74% (722) ispitanika i od tog broja 65% je imalo iskustvo nasilja: jednom (8,2%), dva puta (18,8%), tri puta (19,7%), četiri puta (12,4%) i pet puta (5,7%).

Nikakva iskustva sa nasiljem nije imalo 90 ispitanika ili 9,2%.

Traumatsko iskustvo izvan porodice imalo je 74% ispitanika, a traumatsko iskustvo u vezi sa porodičnim funkcioniranjem 55%, što znači da su neki ispitanici bili višestruko traumatizirani unutar i izvan porodice.

Ovi podaci ukazuju da je nasilje izvan porodice učestalije, što se najvjerojatnije odnosi na vršnjačko nasilje utoliko više što je riječ o adolescentima. Postoje podaci koji idu u prilog ovim rezultatima i objašnjavaju da su djeca koja imaju iskustvo sa jednim oblikom zlostavljanja podložnija i drugim oblicima nasilja, kako u porodici tako i izvan nje.

Postoji više različitih oblika nasilja koji se dešavaju među vršnjacima, a koje nalazimo u istraživanju objavljenom u „Situacionoj analizi o pravima djeteta u BiH“, koju su 2012. godine zajedno realizirale nevladine organizacije „Zdravo da ste“ iz Banje Luke i „Naša djeca“ iz Sarajeva.

2.1. Najčešći oblici nasilja

Prema „Situacionoj analizi o pravima djeteta u BiH“, najčešći oblici nasilja su: ismijavanje, vrijeđanje, nazivanje pogrdnim imenima, te ogovaranje i pričanje laži. Ove oblike nasilja iskusilo je bar jednom oko 45% učenika. Slikanje telefonom, mada to nisu željeli, iskusilo je oko 25% učenika. S obzirom na učestalost nasilja, treću grupu čine oni oblici nasilja koje je na svojoj koži osjetilo od 10% do 20% učenika, a to su: prijetnje i zastrašivanje, neželjeno dodirivanje, slanje drugima SMS ili e-mail poruka u kojima su ih ogovarali i slično. U četvrtoj grupi su oblici nasilja koje je iskusilo 10 i manje posto učenika, a to su: udaranje, zatvaranje, šutiranje, otimanje novca i stvari, prisiljavanje da čine nešto što nisu željeli, praćenje, upućivanje prijetećih pogleda, slanje prijetećih SMS ili e-mail poruka.

Nijedan oblik nasilja u posljednjem polugodištu u kojem je rađeno istraživanje nije iskusilo 30% učenika; dok je 52% učenika bar jednom doživjelo od jednog do tri različita oblika vršnjačkog nasilja, a 18% četiri i više.

Ako se promatra učestalo ponavljanje nekog od oblika nasilja (što se može okarakterizirati kao zlostavljanje), rezultati pokazuju da je 15% učenika izloženo jednom od oblika vršnjačkog nasilja više puta ili svakodnevno u polugodištu, a 13% učenika je bilo izloženo različitim oblicima nasilja (više od dva oblika) više puta ili svakodnevno u polugodištu. To bi značilo da je 28% učenika zlostavljano od svojih vršnjaka. Interesantno je i da su dječaci više od djevojčica navodili da su izloženi različitim oblicima vršnjačkog nasilja, izuzev ogovaranja i širenja laži, čemu su više izložene djevojčice.

Osnovci procjenjuju da su više nego srednjoškolci izloženi ismijavanju, vrijeđanju, nazivanju pogrdnim imenima, te dodirivanju na način koji nije prijatan.

Kada je riječ o nasilju od nastavnika/profesora, kako se navodi u „Situacionoj analizi o pravima djeteta u BiH”, istraživanje iz 2009. godine je pokazalo da u našim školama postoji fizičko nasilje (3,5% učenika je navelo da je fizičko kažnjavanje često, a 18,8% da se dešava ponekad) i verbalno nasilje nad učenicima (12,9% učenika je navelo da je verbalno nasilje često, a 39,8% da se dešava ponekad). Dječaci više od djevojčica ističu fizičko kažnjavanje, te neopravdane zabrane, dok djevojčice više ističu nedovoljno razumijevanje potreba djece od nastavnika, odnosno profesora.

Za ostale oblike kršenja prava djeteta u školi nisu nađene razlike među djevojčicama i dječacima.

U istraživanju o dječijoj pornografiji i prostituciji manji broj ispitanika istakao je problem seksualnog uznemiravanja ili seksualnog odnosa nastavnika sa maloljetnicima. Međutim, ovaj problem svakako postoji.

2.2. Komunikacija

Rezultati istraživanja iz 2009. pokazuju da bi najveći broj učenika svoje probleme u školi podijelio sa majkom (65%) i prijateljima (54%). Oko polovine bi svoje probleme podijelilo sa ocem. Relativno mali broj učenika (18%) spreman bi bio podijeliti probleme koji su u vezi sa školom sa svojim nastavnicima/profesorima. Više dječaka (10%) nego djevojčica (4%) ne bi nikome rekli o svojim problemima. Djeca iz grada u odnosu na djecu sa sela, te djevojčice, u odnosu na dječake su nešto spremniji podijeliti svoje probleme iz škole sa prijateljima, ocem ili majkom.

Međutim, u istraživanju o temi komunikacije utvrđeno je da djeca roditeljima saopćavaju samo određene informacije, i to one pozitivne, jer ne žele raspravu sa roditeljima. Veoma rijetko pričaju o problemima koje imaju sa vršnjacima, nesporazumima sa nastavnicima ili lošim ocjenama: mišljenja su da je te probleme teško riješiti i da je najbolje, ukoliko se nađu u takvoj situaciji da primijene tehniku izbjegavanja, nikako suočavanja sa problemom ili osobom koja ih uznemirava.

Prema istraživanjima iz 2011. i 2012. godine navedenim u analizi primjetno je da djeca nemaju povjerenja u stručne službe u školama, niti u nastavnike. Manji broj djece navodi da bi se samo za neke školske probleme obratio najčešće razredniku ili nekome od stručne službe: socijalnom radniku, pedagogu ili psihologu (tim redom).

Svi ovi podaci koji su rezultati anonimnih anketa pokazuju da u školama Bosne i Hercegovine nasilja ima, ali da se o njemu nedovoljno govori, kao i da učenici nemaju povjerenja u škole kada je u pitanju ovaj problem. Dakle, neohodno je da se djeluje na polju prevencije na svim nivoima – od učenika, preko škole do roditelja.

IV.

SITUACIONA ANALIZA

Stručna grupa Unsko-sanskog kantona na temelju upita poslanog svim osnovnim školama u ovom kantonu utvrdila je trenutnu situaciju u školama ovog kantona, kada je riječ o svim realiziranim projektima koji su imali za cilj prevenciju nasilja tokom posljednjih pet školskih godina.

Prema ovoj analizi, u 2009/2010. godini realizovano je ukupno osam projekata u šest osnovnih škola Unsko-sanskog kantona. Projekte su realizovali i finansirali: *Save the children UK*, USAID, Humanitarna organizacija *Genesis Project*, UNICEF BiH, Nansen dijalog centar, Vlada Norveške, OSCE, Vlada Švajcarske, Vlada Holandije, NVO „Alfa“, NVO „Vesta“, crveni krst, Evropska unija, opština Bihać.

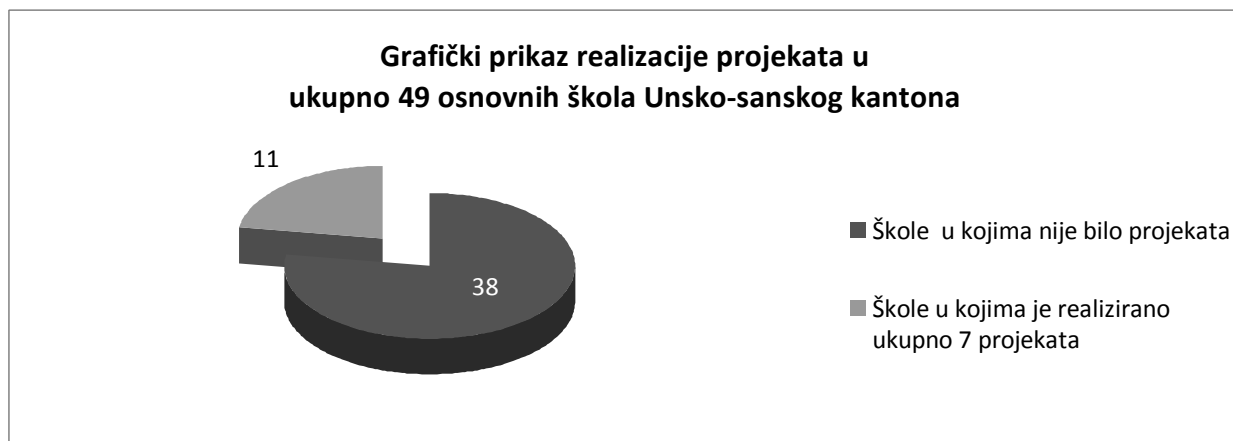
2009–2010.

U 2010/2011. godini realizirano je ukupno 11 projekata u osam škola Unsko-sanskog kantona. Projekte su realizirali i finansirali: *Save the children UK*, USAID, Humanitarna organizacija *Genesis Project*, UNICEF BiH, Nansen dijalog centar, Vlada Norveške, OSCE, Vlada Švajcarske, NVO *Step by step*, Evropska unija, opština Bihać.

2010–2011.

U 2011/2012. godini raste broj škola uključenih u projekte, pa imamo 11 škola u kojima se izvodi ukupno sedam projekata. Projekte su realizirali i finansirali: OSCE, NVO „Svjetionik“, UNICEF BiH, *Save the children UK*, Ministarstvo obrazovanja Unsko-sanskog kantona, NVO „Centar za izgradnju mira“, NVO „Zdravo da ste“.

2011–2012.

U 2012/2013. godini realizirano je ukupno sedam projekata u 14 škola. Projekte su realizirali i finansirali: NVO „Svjetionik“, Humanitarna organizacija *Genesis Project*, UNICEF BiH, NVO *Step by step*, *Save the children UK*, Ministarstvo obrazovanja USK, OSCE, Nansen dijalog centar, Vlada Norveške, Centar za izgradnju mira, opština Bihać, NVO „Zdravo da ste“, SIDA, SDC i IN fondacija.

**Grafički prikaz realizacije projekata u
ukupno 49 osnovnih škola Unsko-sanskog kantona**

2012–2013.

U 2013/2014. godini realizirano je ili se realiziraju tri projekta u devet škola. Projekte su realizirali i finansirali: Humanitarna organizacija *Genesis Project*, UNICEF BiH, opština Bihać, NVO „Zdravo da ste“, Evropska Unija, Udruženje „Glas žena“ i IN fondacija.

**Grafički prikaz realizacije projekata u
ukupno 49 osnovnih škola Unsko-sanskog kantona**

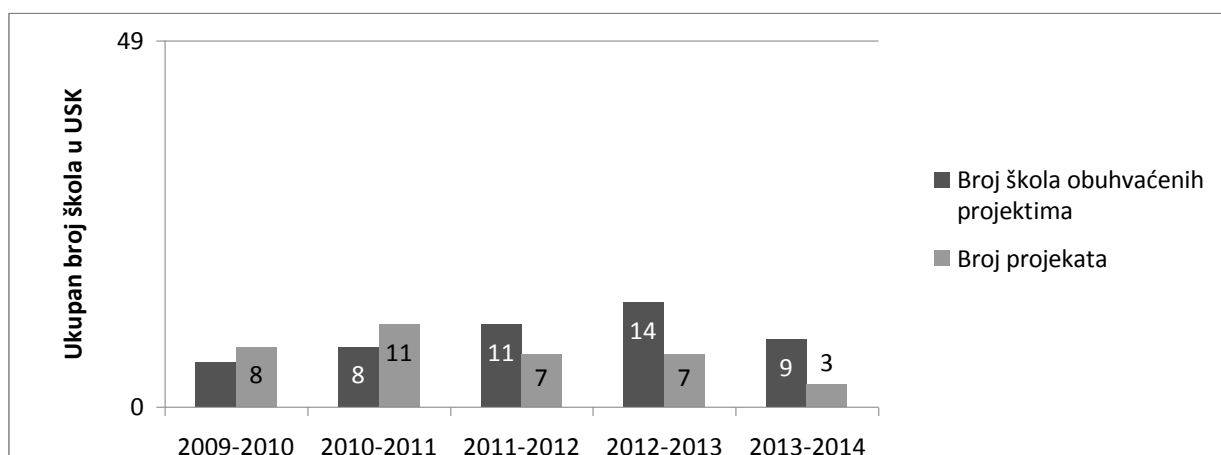
2013–2014.

S obzirom na to da u Unsko-sanskom kantonu ima 49 osnovnih škola jasno je da je procenat škola obuhvaćenih projektima mali.

Navedeni podaci pokazuju da je u posljednjih pet godina najviše škola obuhvaćenih projektima bilo u 2012/2013. godini kada je na projektima koji su se bavili prevencijom nasilja radilo 14 škola.

Ovaj podatak prilično je porazan u odnosu na potrebe, jer je riječ o tek sedam posto škola Unsko-sanskog kantona. Činjenica je da čak 93 posto škola u ovom kantonu ne djeluje na polju prevencije, te da se u njima ne provode projekti koji imaju za cilj povećanje sigurnosti i bezbjednosti učenika, a istovremeno su podrška edukaciji, jer učesnicima pružaju neophodno neformalno obrazovanje.

Grafikon „Projekti u školama Unsko-sanskog kantona 2009–2014.“

Stoga će preporuke koje su donesene u okviru projekta „Mehanizam podrške prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja“, a koje su sastavni dio ove publikacije, u velikoj mjeri doprinijeti jačanju kapaciteta na polju prevencije i sve škole bi ih trebale primijeniti u budućoj praksi.

V.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

U okviru projekta „Mehanizam podrške prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja” u Unsko-sanskom kantonu realizirano je istraživanje u osam škola obuhvaćenih projektom. To su:

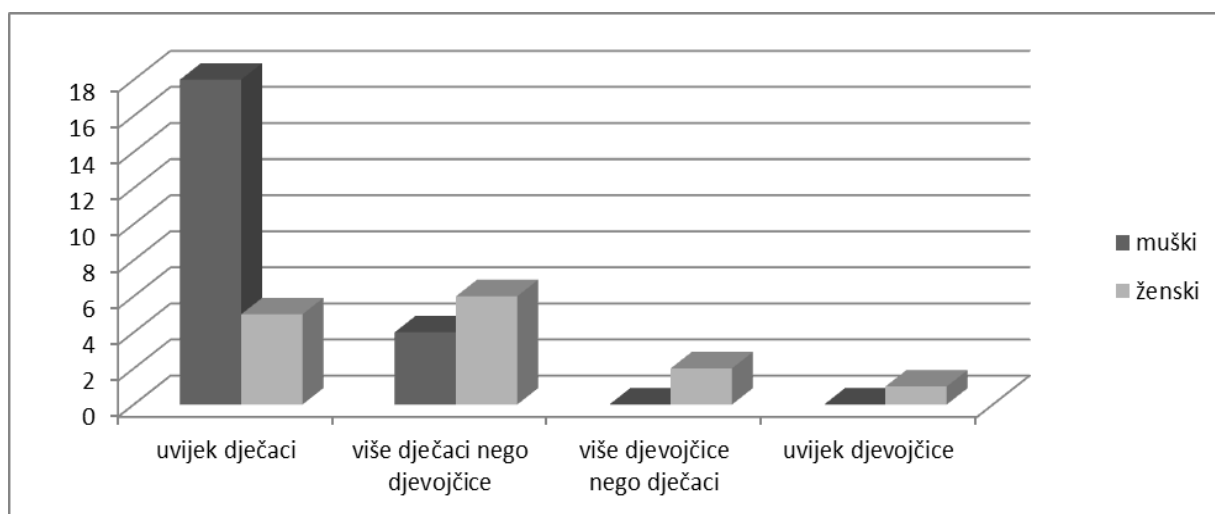
1. „Prva sanska škola” Sanski Most;
2. „Hasan Kikić” Sanski Most;
3. „5. oktobar” Sanski Most;
4. „Fajtovci” Sanski Most;
5. „1. mart” Vrnograč, Velika Kladuša;
6. „I osnovna škola” Velika Kladuša;
7. „25. novembar” Velika Kladuša;
8. „Podzvizd” Podzvizd, Velika Kladuša.

Cilj istraživanja je bio da se ispituju nasilni oblici ponašanja učenika u školi, kao i njihovi uzroci i posljedice, onako kako ih učenici i nastavnici opažaju. Posebno nas je interesiralo da li se oružje koristi u svrhu nasilja. Pored ostalog ispitali smo i kako nastavnici opažaju svoju spremnost i osposobljenost da reagiraju u situacijama kada se nasilje desi i da li se učenici osjećaju sigurno u svojoj školi. U svim školama su kao instrumenti korištena tri upitnika: Upitnik za učenike nižih razreda, Upitnik za učenike viših razreda i Upitnik za nastavnike.

Dobiveni rezultati ukazuju na to da je nasilje među vršnjacima primjetno i da od nasilnih oblika ponašanja preovladavaju fizičko i verbalno nasilje, dok je socijalno nasilje manje prisutno. Dječaci su primijećeni kao nasilniji od djevojčica. Nastavnici su podijeljenog mišljenja kada su u pitanju njihove kompetencije. Jedna polovina smatra da su dovoljno kompetentni, dok druga polovina misli da im treba dodatnih edukacija. Učenici, prema dobivenim podacima, biraju i mjesto i vrijeme, kada odrasli nisu prisutni, da se nasilno ponašaju jedni prema drugima. Ovaj podatak je očekivan, jer nasilno ponašanje učenika pred očima odrasle osobe se i nije očekivalo, što znači da i danas nastavnici imaju autoritet nad učenicima, ali čim nisu prisutni, djeca koriste priliku da se jedni sa drugima obračunaju. Zabrinjava podatak da je jedan dio ispitanika primijetio da učenici nose oružje u školu i da određeni broj njih, prema dobivenim rezultatima, koristi to oružje u situacijama nasilja. Ovo je podatak koji bi trebalo detaljnije istražiti, kako bi se provjerilo koju vrstu oružja koriste učenici u osnovnim školama i šta učenici smatraju pod korištenjem oružja.

U narednim grafikonima prikazaćemo neke od interesantnih podataka koje smo dobili u školama Unsko-sanskog kantona.

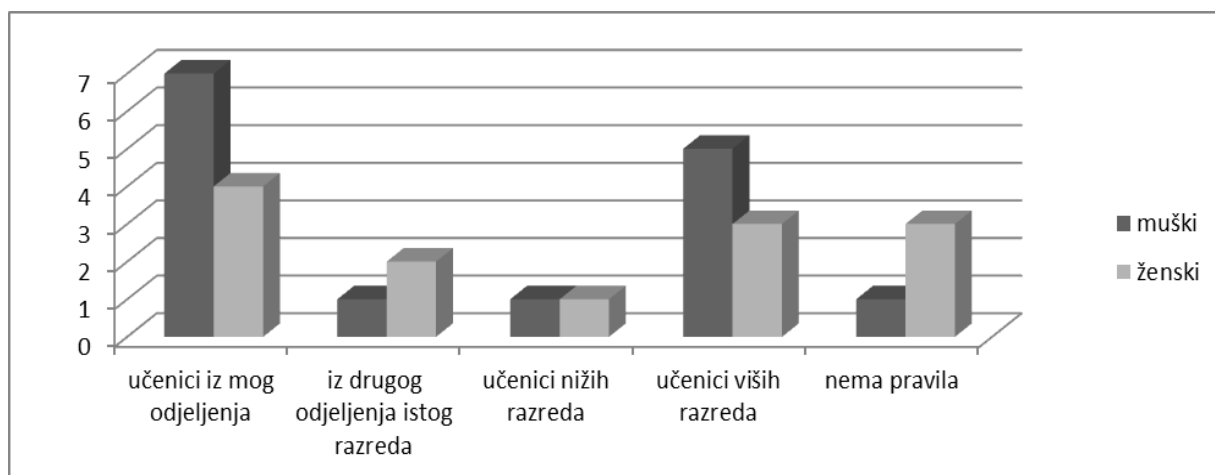
U OŠ „1. mart“ u ispitivanju je učestvovalo 113 učenika, od toga 44 učenika nižih i 69 učenika viših razreda i 13 nastavnika. Od 113 ispitanih učenika, njih 37 kod sebe su prepoznali nasilno ponašanje, od toga je 22 muških i 15 ženskih ispitanika. Ovaj rezultat ukazuje na to da su dječaci kod sebe ili bolje prepoznavali nasilno ponašanje, ili su lakše to ponašanje priznavali na ispitivanju.

Grafikon broj 1. Učestalost nasilnog ponašnja prema spolu promatrano od strane onih koji vrše nasilje u OŠ „1. mart“

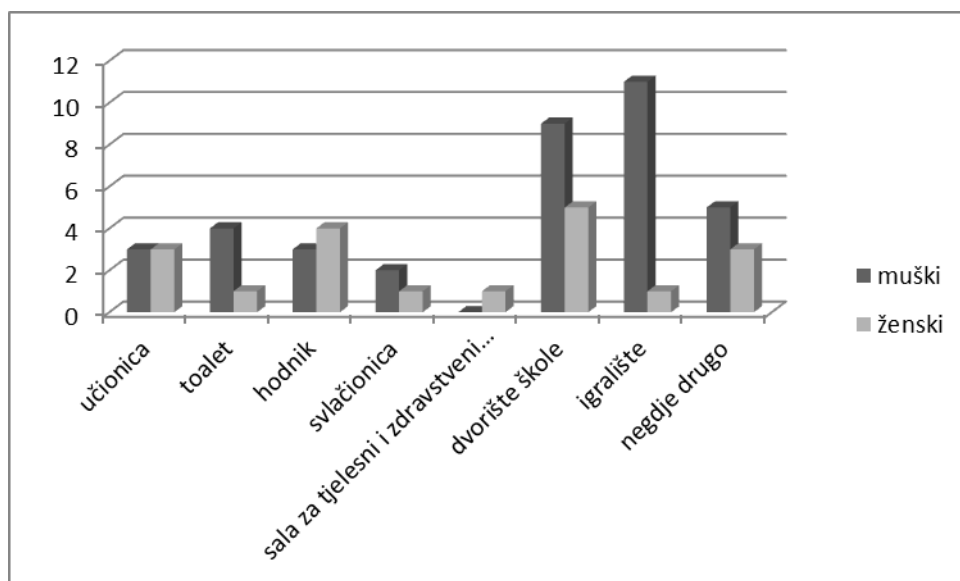
Prema dobivenim rezultatima možemo reći da su muški ispitanici, u najvećem broju slučajeva, kod sebe prepoznavali nasilno ponašanje i to samo prema dječacima, ali i prema djevojčicama. Kada su djevojčice u pitanju one priznaju da su, kada se nasilno ponašaju, više usmjerene na dječake nego na djevojčice.

U Osnovnoj školi „5 oktobar“ u ispitivanju je učestvovalo 98 učenika, od toga 53 učenika nižih i 46 učenika viših razreda, te 11 nastavnika. Od ukupno 29 učenika, koji su se izjasnili da je u protekloj školskoj godini neko od drugih učenika prema njima bio nasilan, njih 22 je reklo da su to uvijek ili češće dječaci nego djevojčice, što dokazuje da su općenito dječaci skloniji nasilju od djevojčica. Ispitanici najviše trpe nasilje od svojih vršnjaka iz odjeljenja, ali i od starijih učenika, što pokazuje Grafikon 2.

Grafikon 2. Učestalost nasilnog ponašanja prema uzrastu promatrano od onih koji trpe nasilje u OŠ „5. oktobar“

U ovom istraživanju nas je također interesiralo kada se učenici najčešće nasilno ponašaju i na kojim mjestima u školi. U ovoj publikaciji predstavimo primjer iz Osnovne škole „25. novembar“ u kojoj je u ispitivanju učestvovalo 90 učenika, od toga 48 učenika nižih i 42 učenika viših razreda, te 15 nastavnika.

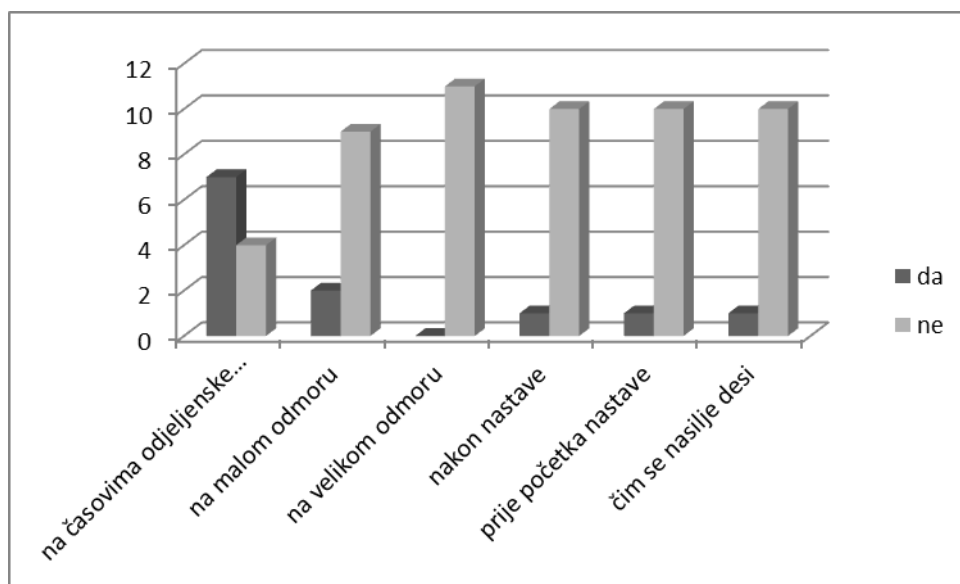

Grafikon 3. Frekvencije mjesta u školi na kojima se nasilje vrši posmatrano od strane učenika koji trpe nasilje u OŠ „25. novembar“

Rezultati na Grafikonu 3. pokazuju da se djeca najviše nasilno ponašaju na nekim drugim mjestima u školi i izvan škole. Pored njih djeca su dvorište i igralište škole ocijenili kao prostore na kojima se drugi prema njima najviše nasilno ponašaju. Isti ili sličan rezultat dobili smo i u svim drugim školama obuhvaćenim istraživanjem.

Šta se dešava u školi kada se desi scena nasilja? Da li neki učenici promatraju to nasilje i na koji način reaguju? Odgovor ćemo ilustrirati primjerom iz Osnovne škole „Fajtovci“. U ovoj školi je u ispitivanju učestvovalo 95 učenika, od toga 50 učenika nižih i 45 učenika viših razreda, te 19 nastavnika. Rezultati istraživanja pokazuju da promatrači, u očima naših ispitanika reaguju na različite načine i u tim reakcijama blago dominiraju pasivnost i nereagiranje, kao i reagiranje u smislu traženja pomoći kod starijih, odnosno nastavnika i pomaganje onima koji trpe nasilje. Postavlja se pitanje zašto su promatrači procijenjeni kao pasivni i neko ko ne reagira, kada se nasilje dešava. Jedno od mogućih objašnjenja jeste i strah za sebe, odnosno strah od odmazde. Vjerojatno se boje da će osobe, koje su oni prijavili, nekada kasnije nasilno reagirati prema njima, kako bi im se osvetili za prijavu.

Kada je u pitanju rad na suzbijanju nasilja, veoma je važno da nastavnik sa učenicima dogovori kada trebaju prijavljivati nasilje koje se nad njima vrši i na koji način, kako bi se pravovremeno djelovalo. Učitelj i razrednik je osoba koja uvijek treba biti dostupna svojim učenicima, naročito kada je u pitanju nasilje i njegovo prijavljivanje, ali je potrebno i postaviti adekvatnu granicu i naučiti učenike koji oblici nasilnog ponašanja se prijavljuju odmah, a koji mogu sačekati čas odjeljske zajednice.

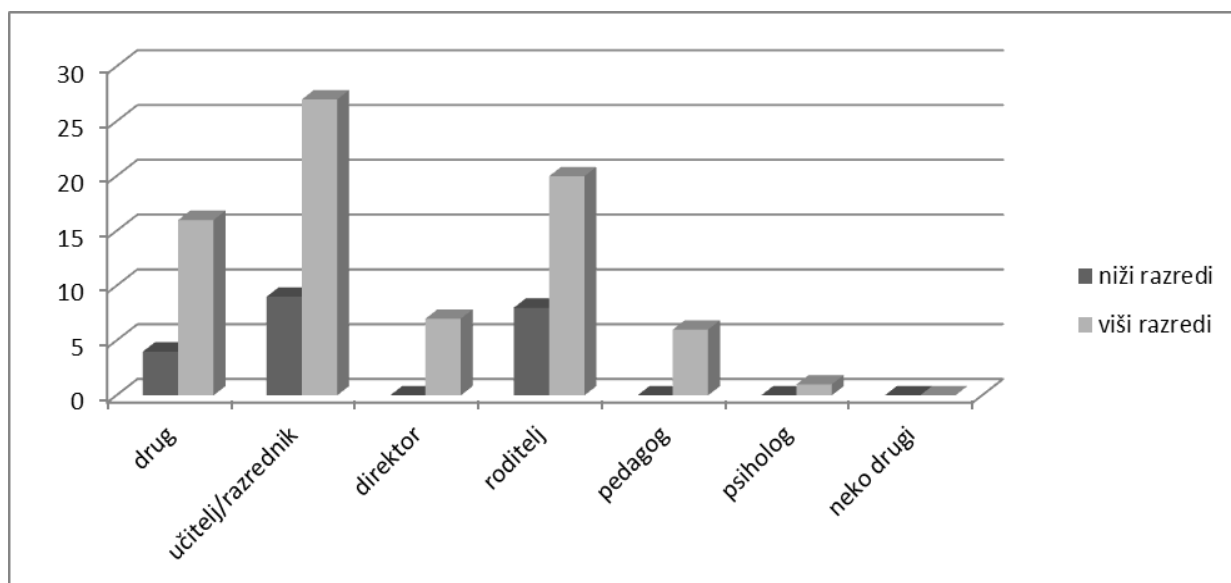
Grafikon 5. Kada učenici prijavljuju nasilje nastavnicima u OŠ „Hasan Kikić“

Na Grafikonu 5. vidimo kako su na pitanje, kada učenici prijavljuju nasilje, odgovorili nastavnici u Osnovnoj školi „Hasan Kikić“ u Sanskom Mostu. U ovoj školi, ispitivanje je obuhvatilo 98 učenika, od toga 53 učenika nižih i 46 učenika viših razreda, te 11 nastavnika. Ispitivani nastavnici su izjavljivali da njihovi učenici najviše nasilje prijavljuju na časovima odjeljske zajednice. Na drugom i trećem mjestu se nalaze odmor. Prijave nasilnih oblika ponašanja su prikladne na odmorima, ukoliko se desi nasilje, na koje je potrebna hitna intervencija odraslih, ali ukoliko je to samo potreba učenika da

razgovaraju sa nastavnikom i različitih razloga, onda to nije u redu. Odmori služe, kako učenicima, tako i nastavnicima da se odmore, predahnu, i pripreme za novi čas. Ukoliko se učenicima dozvoli da te pauze prekidaju, da bi sa razrednikom ili učiteljem razgovarali, onda se stvara problem, jer niti učenik niti nastavnik ne uspijevaju da prikupe energiju za sljedeći čas, što ponekad vodi gubitku strpljenja i lošem reagiranju, naročito od strane nastavnika.

Da bi nastavnik bio neko kome se učenici povjeravaju i u koga imaju povjerenja, on treba na adekvatan način da gradi svoj autoritet. Većina ispitivanih nastavnika smatra da se autoritet stiče isključivo toplim odnosom prema učenicima, dosljednošću u ponašanju i svojom stručnošću. Ovakav stav je dobara polazna osnova za razvoj odnosa sa učenicima, koji se temelji na povjerenju i međusobnom uvažavanju.

Grafikon 6. ilustrira ovo povjerenje između učenika i nastavnika u Osnovnoj školi „Podzvizd“ u kojoj je u ispitivanju učestvovalo 89 učenika, od toga 27 učenika nižih i 62 učenika viših razreda, te 14 nastavnika.

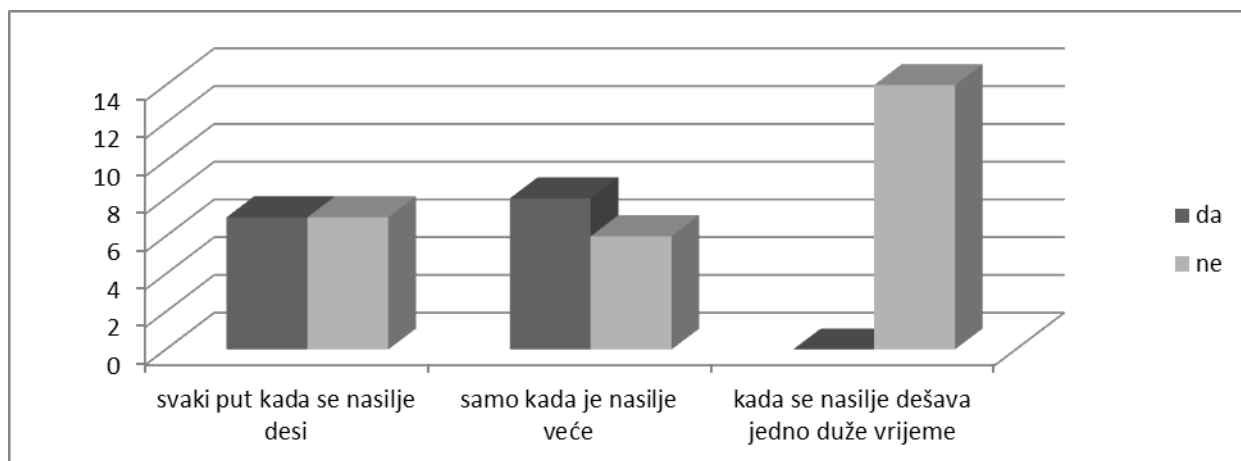
Grafikon broj 6. Kome učenici prijavljuju nasilje nad njima u OŠ „Podzvizd“

Na grafikonu se vidi da učenici nižih razreda najviše povjerenja imaju u odrasle, roditelje i učitelje, pa zatim u drugare. Situacija kod učenika viših razreda je slična. Veoma je bitan podatak koji je dobiven, a koji govori u tome kako učenici imaju povjerenja u svoje razrednike i njima prijavljuju nasilje. Ovo ukazuje na kvalitetan odnos nastavnika i učenika u ovoj školi, koji se gradi na povjerenju.

U radu na prevenciji nasilja, također je veoma važna saradnja nastavnika i roditelja učenika. Kada se nasilje desi, potrebno je sarađivati i sa roditeljima djeteta koje vrši nasilje, kao i sa roditeljima djeteta na kojim se nasilje vrši.

Ispitivani nastavnici „Prve osnovne škole“ u Velikoj Kladuši su se očitovali da u problem rješavanja nasilja uključuju i roditelje djece. U ovoj školi, u ispitivanju je učestvovalo 99 učenika, od toga 46 učenika nižih i 53 učenika viših razreda, te 14 nastavnika.

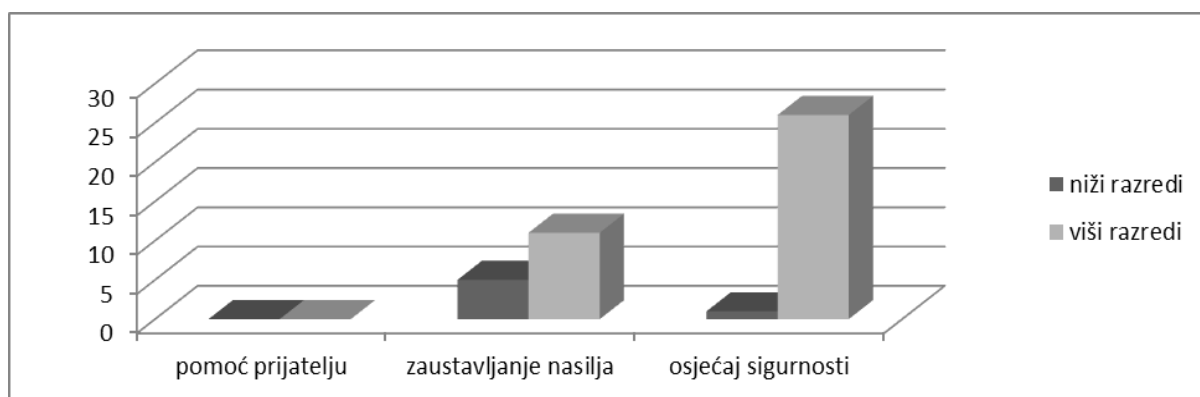
Svi ispitani nastavnici su rekli da uključuju roditelje u rješavanje problema nasilja, a kada se nasilje desi onda pozivaju i jedne i druge, odnosno i roditelje djeteta žrtve i roditelje djeteta koje je bilo nasilno.

Grafikon 7. Kada nastavnici uključuju roditelje u proces rješavanja problema nasilnog ponašanja djece u „Prvoj osnovnoj školi“ u Velikoj Kladuši

Rezultati na grafikonu pokazuju da nastavnici najviše roditelje uključuju kada procijene da je nasilje većeg obima, što je dobro. To što ne uključuju roditelje svaki put kada se nasilje desi je također dobro, ali malo zabrinjava podatak da im učestalost nasilnog ponašanja djeteta, kao i kontinuirano trpljenje nasilja, nisu dovoljan znak da im je potrebna i pomoć od strane roditelja, kako bi se izborili, kako sa djetetom koje vrši nasilje, a sa druge strane, pomogli djetetu nad kojim se nasilje vrši.

Sada ćemo pogledati kako su na pitanje da li bi anonimno prijavili nasilje odgovarali učenici „Prve sanske škole“ u Sanskom Mostu. U ovoj školi je u ispitivanju učestvovalo 88 učenika, od toga 36 učenika nižih i 52 učenika viših razreda, te 15 nastavnika. Na pitanje da li bi prijavili nasilje da je prijava anonimna, učenici su odgovarali na sljedeći način. Njih 63 je reklo da bi prijavili nasilje, dok je 25 reklo da ne bi, a od dvoje nismo dobili odgovor. Koji su razlozi navedeni za potvrdni, a koji za odrični odgovor vidjeće se iz sljedećeg grafikona.

Grafikon 8. Razlozi anonimnog prijavljivanja nasilja kod učenika u „Prvoj saskoj školi“ u Sanskom Mostu

Kao što možemo vidjeti, većina učenika koji bi anonimno prijavili nasilje bi to uradili zbog osjećaja sigurnosti. Od 25 učenika koji su rekli da ni anonimno ne bi prijavili nasilje, njih 14 je dalo objašnjenje, prema kojem njih deset ne bi prijavilo nasilje, jer ih je strah, a dvoje jer ne žele biti tužibabe.

Djeca koja odrastaju u Bosni i Hercegovini imaju priliku, htjela to ili ne, da se susretnu sa oružjem, a ponekad i da njime rukuju. Dešava se da predmete, kao što su nož, džepni nož ili tome slično, donose u školu, kako bi nekoga napali ili kako bi se zaštitili. U ovom istraživanju utvrdili smo da djeca u osnovnoj školi primjećuju svoje vršnjake koji nose oružje, kao i da to oružje koriste u svrhu nasilja nad drugima, što je zabrinjavajući podatak i, kao što smo rekli na početku ovog poglavlja, ovaj podatak bi trebalo posebno ispitati.

2. Preporuke

Nakon što smo predstavili ove rezultate, u svrhu prevencije međuvršnjačkog nasilja i smanjenja rizika od oružja, dajemo sljedeće preporuke:

1. Nastavnicima je potrebno omogućiti dodatne edukacije, kako bi bili u stanju da u svojim školama kontinuirano rade na jačanju kapaciteta svakog djeteta, izgradnji njegove osobnosti u okviru časova odjeljske zajednice. Ovdje je važno naglasiti da bi bilo dobro, prilagođavajući se uzrastu učenika, od prvog razreda, govoriti o nasilnim oblicima ponašanja i njihovim uzrocima i posljedicama, ali i jačati kapacitete nastavnika da na djelotvorniji način rješavaju probleme nasilnog ponašanja, onda kada se ono desi.
2. S obzirom na mjesto i vrijeme kada se nasilje najčešće dešava, savjetujemo da se unutar škola izvrši reorganizacija dežurstva (povećati broj dežurnih nastavnika), kako bi mogli biti prisutni za vrijeme malih i velikih odmora na mjestima na kojima se najčešće dešava nasilno ponašanje. Ovom mjerom bi se moglo smanjiti nasilno ponašanje učenika u okviru škole i

školskog dvorišta, te usmjeriti učenike da slobodno vrijeme u školi iskoriste za adekvatan odmor i pripremu za naredne časove.

3. Kako bi se povećao broj učenika koji prijavljuju nasilje, bilo bi dobro poduzeti sljedeće aktivnosti:
 - Organizirati na nivou škole, mogućnost anonimnog prijavljivanja nasilja, bez insistiranja na otkrivanju identiteta učenika koji je podnio anonimnu prijavu.
 - Koristiti časove odjeljske zajednice kao vrijeme u okviru kojeg se sa učenicima razgovara o njihovom nasilnom ponašanju te ukazuje na uzroke i posljedice takvog ponašanja. Veoma je važno da, ukoliko želimo kazniti nečije nasilno ponašanje, prvo ispitamo uzroke tog ponašanja, a onda ukažemo na njegove posljedice. Kada se nakon nečijeg nasilnog ponašanja isključivo reagira kažnjavanjem počinioca, onda se dešava da djeca sve manje prijavljuju nasilje, jer se boje osвете onih koje se kažnjava.
 - Preporučuje se nastavnom osoblju, stručnim službama i drugim zaposlenim u školi da kroz nastavne i vannastavne aktivnosti rade na izgradnji povjerenja sa svojim učenicima.
4. Koristiti Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi za Unsko-sanski kanton kao dokument kojima se uređuje djelovanje, kako unutar škole, tako i izvan nje, te saradnja sa drugim institucijama, kada se desi slučaj nasilja u školi.
5. Kako bi se Protokol koristio što djelotvornije, neophodno je izvršiti njegovu promociju i u okviru nje, upoznati profesionalce iz škola o samom Protokolu, njegovom pretećem dokumentu (evidentnom listu) i načinu njegovog popunjavanja, kao i o oblicima nasilnog ponašanja, kako bi se evidencija vodila što preciznije, a reagiranje u slučajevim nasilja bilo djelotvornije.
6. Koristiti podatke koji se iz evidentnog lista, na nivou jedne školske godine, dobivaju od svih škola, za izradu strategija preventivnog djelovanja u školama i akcionih planova, kako na nivou države, tako i na entitetskom, kantonalnom i lokalnom nivou.
7. Na temelju pozitivnih primjera iz prakse pojedinih osnovnih i srednjih škola, savjetujemo uvođenje vršnjačke medijacije, u okviru medijacijskih klubova u školama, koja bi učenike i nastavnike učila djelotvornoj komunikaciji i nenasilnom rješavanju sukoba. Jedna od osnovnih funkcija ovih klubova jeste promocija neutralnog posredovanja u rješavanju sukoba.
8. Preporučujemo saradnju sa nevladinim organizacijama koje nude adekvatne i kvalitetne programe odobrene od nadležnog Ministarstva, a koji imaju za cilj prevenciju nasilja i smanjenje rizika od oružja. Programi nevladinih organizacija treba da se uklape u školski raspored aktivnosti, te da kroz nastavne (časove odjeljske zajednice) i vannastavne aktivnosti ponude školama različite, kreativne i inovativne sadržaje o ovoj temi.

VI.

PREPORUKE OSNOVNIM ŠKOLAMA ZA RAZVOJ ODRŽIVIH MECHANIZAMA UPRAVLJANJA I PRAĆENJA NASILNIH OBLIKA PONAŠANJA KOJI BI OMOGUĆILI DJELOTVORNIJE PROGRAME PREVENCIJE NASILJA U ŠKOLAMA

Stručna grupa, formirana na nivou Unsko-sanskog kantona, predlaže sljedeće mehanizme koji će osnovnim školama na teritoriji Unsko-sanskog kantona pomoći da djelotvornije realiziraju programe prevencije nasilja u školama:

EVIDENCIJA

1. Upoznavanje svih osnovnih škola sa usvojenim Protokolom o postupanju u slučaju nasilja koje uključuje djecu, potpisanim između Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Unsko-sanskog kantona, Ministarstva zdravstva i socijalne politike i Ministarstva unutrašnjih poslova Unsko-sanskog kantona.
2. Distribucija Protokola (3–5 kopija) svim osnovnim školama koje djeluju na teritoriji Unsko-sanskog kantona. Razviti hologram koji slikovito prikazuje suštinu Protokola.
3. Održavanje konsultativnih sastanaka potpisnika Protokola u cilju analize ostvarenih rezultata i planiranja novih aktivnosti, posebno na planu prevencije nasilja koje uključuje djecu.
4. Kako se Protokolom predviđa evidentiranje slučajeva nasilja, u svrhu djelotvornijeg praćenja efekata preventivnih programa, savjetujemo da se izvrše određene izmjene i dopune evidentnog lista prijava slučajeva nasilja. One bi se sastojale u proširenju evidentnog lista za podatke koji se odnose na žrtvu nasilja. Pošto svrha ovog evidentnog lista treba biti, ne samo praćenje nasiljnih oblika ponašanja kod učenika, nego i izrada akcionih planova i strategija prevencija nasilja, neophodno je da ovaj dokument sadrži podatke o svim akterima nasilja.
5. Upoznavati školu sa njenim obavezama sa načinom popunjavanja evidentnog lista prijava slučajeva nasilja koje uključuje djecu, putem kojeg će škole biti dužne nadležnom Ministarstvu dostavljati izvještaje o slučajevima nasilja nad i među djecom.

KOORDINACIJA

1. Održavanje konsultativnih sastanaka potpisnika Protokola u cilju analize ostvarenih rezultata i planiranja novih aktivnosti, naročito na planu prevencije nasilja koje uključuje djecu.
2. Formiranje i održavanje školskih koordinacionih timova za prevenciju nasilja koje uključuje djecu i smanjenje rizika od oružja. Školski koordinacioni timovi trebaju biti formirani od: predstavnika uprave škole (direktor, pedagog), nastavnika, predstavnika Vijeća roditelja, Vijeća učenika, i to po preporuci Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona.
3. Školski koordinacioni tim treba, na nivou svoje osnovne škole, jasno definirati uloge i odgovornosti svakog aktera u školi, koje se tiču prevencije, edukacije, reakcije, tj. odgovora na nasilje i praćenje slučajeva nasilja nad i među djecom i nasilja uzrokovano upotrebom oružja.

EDUKACIJA I PREVENCIJA

1. Preporuka Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta za angažiranje većeg broja stručnjaka (psihologa, socijalnih radnika, edukatora-rehabilitatora) u osnovnim školama.
2. Školski koordinacioni timovi trebaju inicirati i podržavati programe preventivnog stručnog rada s učenicima rizičnog ponašanja i njihovim porodicama, u saradnji s centrima za socijalni rad, centrima za mentalno zdravlje i ostalim subjektima zaštite.
3. Preporuka Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta je da se izvrše izmjene i dopune godišnjih programa rada osnovnih škola, koji bi od školske 2014/15. godine obavezno morali sadržavati programe prevencije nasilja koje uključuje djecu.
4. Tokom školske godine, odlukom Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i i sporta Unsko-sanskog kantona, škole su obavezne organizirati edukaciju nastavnika i roditelja o temi „Prevencija nasilja koje uključuje djecu i smanjenje rizika od oružja“ i drugim srodnim temama.
5. Edukacija učenika usmjerena na prevenciju vršnjačkog nasilja, ne bi trebala biti periodična, već stalna. Pod ovim podrazumijevamo da je potrebno:
 - obratiti pažnju na kvalitet komunikacije koji vlada u školi, na relaciji odrasli – dijete,
 - zadovoljenje potreba i interesa učenika u školi (omogućiti učenicima da nastavnim i vannastavnim aktivnostima razvijaju svoju osobnost, svoje potencijale).

6. Radi širenja ideja mirnog rješavanja sukoba, prevencije konflikta, itd. poželjno je organiziranje i održavanje radionica vršnjačke edukacije i formiranje grupa vršnjačkih edukatora koji bi dalje, svojim vršnjacima, prenosili znanje i vještine mirnog rješavanja sukoba.
7. Uspostavljanje sistema „Kutije povjerenja“, putem kojeg se, u povjerenju, mogu prijaviti slučajevi nasilja, te primiti adekvatni odgovori. Kutiju povjerenja pregledat će predstavnici učenika u koordinacionom timu ili predstavnik Vijeća učenika koji će odmah obavijestiti koordinatora.
8. Uz podršku Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Unsko-sanskog kantona, uspostavljanje i održavanje školske baze podataka o slučajevima nasilja među djecom i odgovorima na njih.
9. Uvođenje redovnih sastanaka na nivou Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Unsko-sanskog kantona, na kojima bi se utvrdilo stanje i potrebe, te isplanirale buduće aktivnosti. Naročito je potrebno naglasiti da podatke sa evidentnih listova, koje će škole slati za svaku školsku godinu, treba koristiti u svrhu razvijanja akcionih planova i strategija, kako na lokalnom, tako i na kantonalnom nivou.
10. Uvođenje procesa vršnjačke medijacije, kao jednog od načina razrješavanja konflikata između učenika. Osnivanjem medijacijskih klubova, škole bi dobile mjesta na kojima bi učenici medijatori, uz pomoć stručnih odraslih ljudi (nastavnika ili stručnih saradnika škole) pomagali svojim vršnjacima u razrješavanju konfliktnih situacija i na taj način prevenirali dalje nasilje u školi.
11. Iniciranje i podržavanje tema i tematskih emisija u sredstvima javnog komuniciranja o prevenciji nasilnih oblika ponašanja, nenasilnom rješavanju sukoba, toleranciji, prihvatanju različitosti i značaju poštivanja ljudskih, a posebno dječijih prava.

SARADNJA

Obavezna međusobna stalna saradnja svih subjekata zaštite koji su predviđeni Protokolom i to od lokalnog do kantonalnog nivoa. To podrazumijeva mogućnost donošenja protokola na nivou lokalne zajednice koji bi potpisali subjekti zaštite predviđeni Protokolom (škole, policijske stanice, centri za socijalni rad, zdravstvene ustanove, pa i nevladine organizacije koje se bave pitanjem nasilja nad djecom). Na taj način bi se djelovalo na razvijanje specifičnih modela prevencije u određenim lokalnim zajednicama prema njihovim potrebama.

VII.

PREPORUKE ZA UVOĐENJE IZMJENA I DOPUNA NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA (KURIKULUMA) U SVRHU DJELOTVORNIJE PREVENCIJE NASILJA U ŠKOLAMA

Stručna grupa, formirana na nivou Unsko-sanskog kantona, predlaže sljedeće preporuke koje će osnovnim školama na teritoriji Unsko-sanskog kantona pomoći da djelotvornije rade na prevenciji nasilja u školama:

1. Prilagođavanje nastavnog plana i programa (kurikuluma) s ciljem smanjenja obima gradiva i jačanja odgojne uloge škole. U tom kontekstu se podrazumijeva odgojno djelovanje nastavnika na svim časovima, a ne samo na časovima odjeljske zajednice (model „svi smo pedagozi“). Ova preporuka ne implicira nužno jačanje odgojne uloge škole, jer nam niko ne garantira da će nastavnici biti bolji pedagozi ako im se smanji obim gradiva koji trebaju realizirati sa djecom. Ali, ako se ova preporuka pravilno shvati, sigurno može doprinijeti jačanju odgojne uloge škole, jer će nastavnici imati više vremena za ovaj segment rada.

U RS je pokrenuta reforma koja bi trebala uticati i na korekcije nastavnog plana i programa (kurikuluma), a mi predlažemo da se aktivno uključe međunarodne i domaće nevladine organizacije i da se pokrene inicijativa slične reforme u FBiH.

2. Ozbiljniji pristup u realiziranju časova odjeljske zajednice u okviru kojih će se, između ostalog, djeca educirati o pojavi i načinima prevazilaženja problema vršnjačkog nasilja. Za ove potrebe bilo bi dobro kreirati vodič za nastavnike kako bi, s obzirom na različita stručna usmjerenja, mogli što kvalitetnije realizirati ove časove. Vodič treba ozvaničiti u školama. Također, treba se pozabaviti praćenjem i realizacijom časova odjeljske zajednice. Treba intenzivnije raditi na educiranju djece o toleranciji, uvažavanju, nenasilnoj komunikaciji, a ne svesti rad samo na suhoparne činjenice o pojavama nasilja.
3. Program rada odjeljske zajednice potrebno je isplanirati u vidu tema, koje bi pratile razvoj učenika od prvog do devetog razreda osnovne škole, ili preciznije rečeno, potrebna je dopuna o temama u vezi sa nasiljem.
4. Teme bi se trebale odnositi na cjelokupan razvoj djeteta, koji podrazumijeva fizički, kognitivni i socijalni (emocionalni, moralni) razvoj, kako bi se ona adekvatno usmjeravala i na taj način bi izostajali neadekvatni oblici ponašanja, koji vode ka nasilnom ponašanju.
5. Program rada odjeljske zajednice bi trebao biti dovoljno fleksibilan, kako bi se mogao prilagođavati potrebama jedne odjeljske zajednice, ali isto tako i potrebama jedne škole,

lokalne zajednice i šireg područja (kantona, entiteta). Pod ovim se misli na uvođenje posebnih tema, koje su neophodne za svaku od navedenih kategorija. Omogućiti učenicima učestvovanje u kreiranju i izvođenju časova odjeljske zajednice o temi promoviranja pozitivnih vrijednosti, afirmacije ljudskih prava, tolerancije, nenasilja i drugih sadržaja po njihovom izboru. Također, omogućiti učenicima učestvovanje u kreiranju emisija sa navedenim sadržajima na lokalnim radio i TV stanicama.

6. Časovi odjeljske zajednice bi se trebali izvoditi najviše u obliku interaktivnog rada, ali isto tako bi trebalo učenicima omogućiti i gostovanje profesionalaca iz određenih oblasti (ljekara, inženjera, pravnika, policajaca, sudija itd.), koji bi adekvatnije i djelotvornije mogli prenijeti svoja znanja i iskustva na učenike, nego prosvjetni radnici. Pozivanje i uključivanje poznatih, uglednih sportaša, pjevača, glumaca, umjetnika i drugih priznatih javnih osoba da javnim obraćanjem djeci i mladima osude nasilje među djecom. Također bi bilo vrlo korisno da poznati i ugledni pojedinci (sportisti, pjevači, druge poznate i priznate javne osobe) posjete školu, prisustvuju nekim javnim manifestacijama i osude nasilje među djecom i nasilje kao pojavu uopće.
7. Izrada i distribucija pisanih i drugih materijala koji se odnose na sprečavanje nasilja, te poticanje nenasilnog rješavanja problema među djecom (aktivnost Vijeća učenika, odjeljskih zajednica i određenih sekcija u školi). Materijal bi bio namijenjen djeci, nastavnicima i roditeljima i drugima koji su direktno ili indirektno u vezi sa djecom i mladima. Ovdje se očekuje od stručnih službi škole da prate koliko nastavnici primjenjuju materijale koje su dobili na časovima odjeljske zajednice, koji se odnose na sprečavanje nasilja, te podsticanje nenasilnog rješavanja problema.
8. U godišnji plan i program rada vannastavnih aktivnosti, planirati obilježavanje značajnih datuma koji potiču razumijevanje među ljudima, mir, toleranciju i sl. (Dan mira, Dan tolerancije, Dan dječijih prava i dr.) Također, planirati organiziranje što većeg broja vanškolskih aktivnosti, kao što su: sportska takmičenja, kulturne i umjetničke radionice, s ciljem afirmacije pozitivnih vrijednosti, kao što su razvijanje prijateljstva, druženja i zajedništva, te pozitivne socijalne afirmacije. U tu svrhu uspostaviti takmičenja škola na lokalnom, regionalnom i državnom nivou u pojedinačnim i timskim sportovima, umjetničkom stvaralaštvu i slično, osigurati primjerene poticajne nagrade, te praćenje postignutih rezultata u medijima.
9. Edukativne radionice i seminari za roditelje, djecu, nastavnike i stručne saradnike.

VIII.

PREPORUKE OSNOVNIM ŠKOLAMA ZA USPOSTAVLJANJE DJELOTVORNIJE SARADNJE RODITELJA I PROFESIONALACA U ŠKOLI U SVRHU DJELOTVORNIJEG PREVENIRANJA NASILNIH OBLIKA PONAŠANJA UČENIKA

Stručna grupa, formirana na nivou Unsko-sanskog kantona, predlaže sljedeće preporuke koje će osnovnim školama na teritoriji Unsko-sanskog kantona pomoći da djelotvornije rade na prevenciji nasilja u školama:

- Edukacija roditelja o tome šta je nasilje.
- Edukacija roditelje o tome šta nije nasilje.
- Edukacija roditelja o tome koje sve vrste nasilja postoje.
- Podučavanje roditelja o tome kako će prepoznati da li je njihovo dijete žrtva nasilja.
- Edukacija roditelja o tome kako će prepoznati nasilne oblike ponašanja kod svoga djeteta.
- Razvijanje partnerstva sa roditeljima i drugim članovima porodice na temeljima povjerenja i poštivanja, prihvatanje njihove pomoći, talenta, znanja i ideja.
- Organiziranje proslava, sastanaka i radionica na kojima će se roditelji međusobno bolje upoznati.
- Uključivanje roditelja u planiranje, odabir i realizaciju tema za roditeljske sastanke.
- Upoznavanje roditelja sa pravilima ponašanja u učionici i kućnim redom škole.
- Stvaranje atmosfere u kojoj roditelji postavljaju pitanja i dobivaju odgovore na njih.
- Na različite načine izvještavanje roditelja o događajima u školi i učionici (putujuća sveska, pisma, oglasna tabla, itd.).
- Omogućavanje roditeljima prisustvovanje vannastavnim aktivnostima i časovima odjeljske zajednice.
- Redovno izvještavanje roditelja o temama koje će se realizirati na časovima odjeljske zajednice, i davanje praktičnih prijedloga o tome kako oni mogu pomoći.
- Uključivanje roditelja u različite akcije koje će omogućiti da školsko okruženje bude sigurnije i humanije.
- Omogućavanje roditeljima da upoznaju školske drugove svoje djece.
- Omogućavanje roditeljima da upoznaju djecu sa kojima njihova djeca imaju nesporazume u školi i njihove roditelje.

- Pokretanje i podržavanje realizacije časopisa i biltena za roditelje u kojima bi se našle informacije o suzbijanju nasilja nad i među djecom.
- Pomoć roditeljima u osmišljavanju različitih oblika uzajamne pomoći prilikom dovođenja i odvođenja djece na redovnu nastavu i vanastavne aktivnosti. (Na primjer ako više djece stanuje u blizini da jedan roditelj dovodi u školu troje-četvero djece, drugi ih odvodi iz škole i da se smjenjuju u skladu sa svojim mogućnostima i obavezama.)
- Ohrabrivanje djece i roditelja da budu otvoreni jedni prema drugima i da prijave svoje probleme.
- Modeliranje i podučavanje i djece i roditelja vještinama komunikacije, vještinama postavljanja pitanja i podsticanje dijaloga između djece i roditelja.
- Potraživanje povratnih informacija od roditelja naročito ako su one u vezi sa zabrinutosti škole za sigurnost njihove djece.
- Uključivanje roditelja u evaluaciju rada škole sa posebnim akcentom na sigurnost djece.
- Upoznavanje roditelja sa relevantnim zakonodavnim regulativama i protokolima koji se odnose na zaštitu djece od nasilja, nasilnike te pomoć i jednima i drugima.
- Omogućiti roditeljima učestvovanje u planiranju i realiziranju vannastavnih aktivnosti škole.

PRILOZI

UVOD

Polazeći od činjenice da je prevencija, sprečavanje, otkrivanje i suzbijanje nasilja u koje su uključena djeca od općeg društvenog interesa,

Prihvatajući obaveze iz člana 19. Konvencije o pravima djeteta koji glasi: „Države-potpisnice poduzet će sve potrebne zakonodavne, administrativne, socijalne i obrazovne mjere za zaštitu djeteta od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povređivanja ili zlostavljanja, zapostavljanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući seksualno zlostavljanje, dok o njemu brine roditelj, zakonski staratelj ili bilo koja druga osoba kojoj je povjerena briga o djetetu.”

Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta

Ministarstvo zdravstva i socijalne politike i

Ministarstvo unutrašnjih poslova

p o t p i s u j u

PROTOKOL

O POSTUPANJU U SLUČAJU NASILJA KOJE UKLJUČUJE DJECU

OPĆI PRINCIPI

(1) Ovaj protokol o postupanju u slučaju nasilja koje uključuje djecu (u daljnjem tekstu: Protokol) temelji se na sadržaju i obavezama propisanim relevantnim međunarodnim konvencijama¹, te pojedinačnim dodatnim protokolima² iz 2000, domaćim zakonima: prvenstveno Krivičnim zakonom FBiH, Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici, Porodičnim zakonom i Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH, kao i Državnom strategijom za borbu protiv nasilja nad djecom 2007–2010. i Akcionim planom za djecu BiH (2011–2014) koje je usvojilo Vijeće ministara BiH.

(2) Protokol se odnosi na preveniranje mogućih situacija povećanog rizika, kao i postupanje u

¹ Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, Konvencija o pravima djece, Konvencija o cyber kriminalu Vijeća Evrope.

² Opcioni protokol o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji i Opcioni protokol o uključivanju djece u oružane sukobe koji zabranjuje regrutaciju djece u oružane sukobe.

konkretnim situacijama u cilju zaštite djece. Protokolom se utvrđuju obaveze i odgovornosti, kao i način postupanja u slučaju nasilja u koje su uključena djeca.

(3) Protokol sadrži:

- I. općeprihvaćenu definiciju nasilja;**
- II. obaveze nadležnih kantonalnih organa i drugih institucija;**
- III. oblike, način i sadržaj saradnje između nadležnih institucija;**
- IV. ostale aktivnosti i obaveze.**

(2) Mjere koje se utvrđuju u okviru ovog protokola zasnivaju se na sljedećim principima³:

a) Princip utemeljen na ljudskim pravima

Svako dijete je jedinstveno ljudsko biće sa ljudskim dostojanstvom i ima vlastita prava koja se moraju poštivati i unapređivati. Mora se uvažavati činjenica da dijete ima drukčije potrebe u odnosu na potrebe odraslih i da mu je tokom razvoja potrebna podrška i zaštita. Nijedan razlog ne može biti opravdanje za narušavanje fizičkog i psihičkog integriteta djeteta i ometanje njegovog normalnog razvoja.

b) Zabrana diskriminacije

Princip zabrane diskriminacije je osnovni princip koji ima za cilj spriječiti bilo koji oblik isključenja djece. Sva djeca su jednaka, nezavisno od porijekla, spola, vjeroispovijesti, imovinskog ili zdravstvenog stanja, ili bilo koje druge pripadnosti ili opredjeljenja.

c) Djelotvornost – obaveznost djelovanja nadležnih institucija

Sve institucije vlasti su obavezne ne samo poštivati prava svakog pojedinca, već i stvarati uvjete u kojima će svi pojedinci biti u mogućnosti ostvariti svoja prava. Djelotvornost Protokola se zasniva na kombiniranom provođenju različitih mjera svih struktura vlasti koje su definirane u skladu s ciljevima koje obavezno provode institucije nadležne za različite sektore djelovanja (socijalnu i zdravstvenu zaštitu, obrazovanje, pravosuđe i medije).

d) Interdisciplinarni i multisektoralni pristup

Nasilje nad djecom je kompleksan problem koji zahtijeva visok stepen sinhronizacije i planiranja djelovanja. Ovaj pristup uključuje više različitih disciplina i vještina koje su po pravilu podijeljene i raspoređene u nekoliko sektora, te je pristup interdisciplinarnog rada najdjelotvornija mjera koja se mora primjenjivati i u okvirima ovog protokola.

I. OPĆEPRIHVAĆENA DEFINICIJA NASILJA

³ Državna strategija za borbu protiv nasilja nad djecom 2007–2010, str. 20

Član 1.

Nasilje

(1) Nasiljem među djecom i mladima smatra se svako namjerno fizičko ili psihičko nasilno ponašanje usmjereno prema djeci i mladima od njihovih vršnjaka učinjeno s ciljem povređivanja, a koje se, nezavisno od mjesta izvršenja može razlikovati po obliku, težini, intenzitetu i trajanju i koje uključuje ponavljanje istog obrasca i održava neravnotežan odnos snaga (jači protiv slabijih ili grupa protiv pojedinca). Nasiljem među djecom i mladima smatra se:

- namjerno uzrokovani fizički napad u bilo kojem obliku, primjerice udaranje, guranje, gađanje, šamaranje, čupanje, zaključavanje, napad predmetima, pljuvanje i slično, bez obzira na to da li je kod napadnutog djeteta nastupila tjelesna povreda, psihičko i emocionalno nasilje prouzrokovano čestim ili trajnim negativnim postupcima od jednog djeteta ili više djece smatra se nasiljem;
- psihičko i emocionalno nasilje prouzrokovano ponavljanjem ili trajnim negativnim postupcima od jednog djeteta ili više djece. Negativni postupci su: ogovaranje, nazivanje pogrdnim imenima, ismijavanje, zastrašivanje, izrugivanje, namjerno zanemarivanje i isključivanje iz grupe kojoj pripada ili isključivanje i zabranjivanje učestvovanja u različitim aktivnostima s ciljem nanošenja patnje ili boli, širenje glasina s ciljem izolacije djeteta od ostalih učenika, oduzimanje stvari ili novaca, uništavanje ili oštećivanje djetetovih stvari, ponižavanje, naređivanje ili zahtijevanje poslušnosti ili na drugi način dovođenje djeteta u podređeni položaj, kao i sva druga ponašanja počinjena od djeteta i mlade osobe (unutar kojih i spolno uznemiravanje i zlostavljanje) kojima se drugom djetetu namjerno nanosi fizička i duševna bol ili sramota;
- seksualno nasilje podrazumijeva svaki oblik verbalnog, gestovnog ili fizičkog kontakta sa seksualnim sadržajem, sa ciljem uznemiravanja i namjernog nanošenja fizičke ili duševne boli i sramote djetetu ili mladima.

II. OBAVEZE NADLEŽNIH INSTITUCIJA U UNSKO-SANSKOM KANTONU

A / ODGOJNO-OBRAZOVNE USTANOVE

U slučaju prijave nasilja ili dojave o nasilju u koje su uključena djeca, škola je dužna imenovati stručnu osobu za koordiniranje aktivnosti u vezi sa problematikom nasilja u odgojno-obrazovnoj ustanovi i osobu koja je u slučaju njene odsutnosti zamjenjuje. Imenovana osoba dužna je:

- a) odmah poduzeti sve mjere da se zaustavi i prekine aktualno nasilno postupanje prema djetetu, a u slučaju potrebe zatražiti pomoć drugih zaposlenika odgojno-obrazovne ustanove ili po potrebi pozvati policiju;
- b) ukoliko je dijete povrijeđeno u mjeri koja zahtijeva ljekarsku intervenciju ili pregled ili se prema okolnostima slučaja može razumno pretpostaviti ili posumnjati da su takva intervencija ili pregled potrebni, odmah pozvati službu hitne pomoći ili na najbrži mogući način, koji ne šteti zdravlju djeteta, odvesti ili osigurati pratnju djeteta od strane stručne osobe ljekaru, te sačekati ljekarsku preporuku o daljnjem postupanju i dolazak djetetovih roditelja ili zakonskih zastupnika;
- c) odmah po prijavljenom nasilju o tome obavijestiti roditelje djeteta ili zakonske zastupnike, te ih upoznati sa svim činjenicama i okolnostima koje je do tada doznala i obavijestiti ih o aktivnostima koje će se poduzeti;
- d) po prijavi, odnosno dojavi nasilja odmah razgovarati s djetetom koje je žrtva nasilja, a u slučaju da je postojala ljekarska intervencija, uz dogovor s ljekarom, čim to bude moguće. Ovi razgovori s djetetom obavljaju se uvijek u prisustvu nekog od stručnih zaposlenika odgojno-obrazovne ustanove, a na način da se postupa posebno brižljivo, poštujući djetetovo dostojanstvo i pružajući mu podršku;
- e) roditelje ili zakonske zastupnicke djeteta koje je žrtva vršnjačkog nasilja obavijestiti o mogućim oblicima savjetodavne i stručne pomoći djetetu u odgojno-obrazovnoj ustanovi i izvan nje, a s ciljem pomoći i osnaživanja djeteta;
- f) razgovarati s drugom djecom ili odraslim osobama koje imaju saznanja o učinjenom nasilju, te utvrditi sve okolnosti u vezi sa oblikom, intenzitetom, težinom i trajanjem nasilja;
- g) ukoliko se radi o posebno teškom obliku, intenzitetu ili dužem trajanju nasilja, koje može izazvati traumu i kod druge djece, koja su prisustvovala nasilju, savjetovati se s nadležnom stručnom osobom ili službom zbog pomoći djeci, svjedocima nasilja;

- h) u slučaju vršnjačkog nasilja hitno razgovarati s djetetom koje je počinilo nasilje uz prisustvo stručne osobe, ukazati djetetu na neprihvatljivost i štetnost takvog ponašanja, te ga savjetovati i poticati na promjenu takvog ponašanja, a tokom razgovora posebno obratiti pažnju iznosi li dijete neke okolnosti koje bi ukazivale da je žrtva zanemarivanja ili zlostavljanja u svojoj porodici ili izvan nje;
- i) u tom slučaju odmah obavijestiti centar za socijalni rad, a po potrebi ili sumnji na počinjenje kažnjive radnje obavijestiti i policiju ili druge nadležne institucije, a odgojno-obrazovna ustanova će poduzeti sve mjere za pomirenje djece i za stvaranje tolerantnog, prijateljskog ponašanja u odgojno-obrazovnoj ustanovi;
- j) pozvati roditelje ili zakonske zastupnike djeteta koje je počinilo nasilje, upoznati ih s događajem, kao i s neprihvatljivošću i štetnošću takvog ponašanja, savjetovati ih s ciljem promjene takvog ponašanja djeteta, te ih pozvati na uključivanje u savjetovanje ili stručnu pomoć unutar škole ili izvan nje (centri za socijalni rad, zdravstvene ustanove za zaštitu djece, porodična savjetovališta i slično) i obavijestiti ih o obavezi odgojno-obrazovne ustanove da slučaj prijavi nadležnom centru za socijalni rad, policiji ili drugim nadležnim ustanovama;
- k) o poduzetim aktivnostima, razgovorima, izjavama, te svojim opažanjima sačiniti službene zabilješke, kao i voditi odgovarajuće evidencije zaštićenih podataka koje će se dostaviti na zahtjev drugim nadležnim tijelima.

PRAVA I OBAVEZE

Član 2.

Prava i obaveze učenika

(1) Učenici imaju pravo na kvalitetno obrazovanje, u okviru resursa ponuđenih u školi, koje zadovoljava njihove individualne potrebe.

(2) Učenici su obavezni izvršavati svoje zadatke, učestvovati u aktivnostima škole i poštivati prava ostalih.

Član 3.

Prava i obaveze nastavnika

(1) Nastavnici imaju odgovornost prezentirati obrazovni materijal i prenijeti iskustvo na način koji odgovara sposobnostima učenika.

(2) Nastavnici imaju pravo na poštivanje i pomoć svih saradnika, uprave škole, učenika i roditelja/staratelja.

Član 4.

Prava i obaveze roditelja/staratelja

(1) Roditelji/staratelji imaju obavezu da u svome djetetu razviju osjećaj odgovornosti, poštivanja i osobne potrebe za obrazovanjem.

(2) Od roditelja se očekuje neprekidno i pravovremeno učestvovanje u planiranju, pregledavanju i poboljšavanju svih propisanih procedura ovog protokola, predlaganja izmjena, te primjena procedura.

Član 5.

Prava i obaveze direktora škole

(1) Direktor škole ima pravo očekivati od svih učesnika školskog procesa da poštuju pravila ovog protokola.

(2) Direktor škole ima obavezu pomagati u stvaranju i održavanju pozitivne atmosfere u školi, u kojoj će se poštivati prava svih učesnika u školskom procesu.

Član 6.

Nadležnost nad učenicima

Učenici škole su u nadležnosti odgovornih osoba i nastavnika sve dok se nalaze u školi ili u školskoj zgradi, na školskim terenima, učestvuju u vannastavnim i dodatnim aktivnostima.

Član 7.

Odnosi između rasa i kulturna različitost

(1) Škola neće tolerirati nikakvo ismijavanje, uznemiravanje ili diskriminaciju.

(2) Škola neće tolerirati agresivnu atmosferu, stvorenu upotrebom neprihvatljivog jezika, ponašanja ili simbola za koje se podrazumijeva da šire mržnju, prezir ili predrasude na osnovu rase, boje kože, nacionalnog porijekla, godina života, vjeroispovijesti, kulture, bračnog stanja, spola ili invaliditeta.

(3) Škola svojim pravilima i postupcima treba djelovati brzo i odlučno u svrhu discipliniranja prekršioca pravila u svojoj nadležnosti.

(4) Škola je dužna promovirati harmoniju odnosa između učenika, osoblja i zajednice, na način koji dokazuje vrijednost multinacionalnog iskustva.

(5) Škola treba imati programe i razvijati nove programe iz nastavnog i vannastavnog plana, kao i mogućnost za sve učenike da razviju pozitivan stav prema rasnim, kulturnim i vjerskim različitostima.

NIVOI NASILJA I ODGOJNO-DISCIPLINSKE MJERE

Član 8.

Nivoi nasilja i odgojno-disciplinske intervencije

(1) Razvrstavanje nasilja na nivoe ima za cilj osiguranje ujednačenog postupanja u situacijama nasilja kada su akteri učenici (učenik – učenik, učenik – zaposlenik).

(2) Isti oblici nasilja mogu se pojaviti na više nivoa, ali se razlikuju u intenzitetu, stepenu rizika, učestalosti, posljedicama i učesnicima.

(Oblici nasilja prvog nivoa i odgojni rad)

(1) Oblici nasilja prvog nivoa:

- a) oblici fizičkog nasilja: guranje, štipanje, grebanje, gađanje, čupanje, ujedanje, saplitanje, šutiranje, prljanje, uništavanje stvari;
- b) oblici psihičkog nasilja: omalovažavanje, ogovoranje, vrijeđanje, nazivanje pogrdnim imenima, psovanje, etiketiranje, imitiranje;
- c) oblici socijalnog nasilja: dobacivanje, podsmijavanje, isključivanje iz grupe ili zajedničkih aktivnosti, favoriziranje na osnovu različitosti, širenje glasina;
- d) oblici seksualnog nasilja: neumjesno dobacivanje sa seksualnom porukom, psovanje, lascivni komentari, širenje priča, etiketiranje, seksualno nedvosmislena gestikulacija;
- e) oblici nasilja zloupotrebom informacijskih tehnologija i drugih komunikacijskih programa: uznemirujuće pozivanje, slanje uznemirujućih SMS i MMS poruka i nedolično komuniciranje putem društvenih mreža.

(2) Na prvom nivou razrednik samostalno poduzima aktivnosti u saradnji sa roditeljima u smislu pojačanog odgojnog rada sa učenikom ili grupom učenika i/ili odjeljenskom zajednicom.

(3) Ako se nasilno ponašanje ponavlja, ako odgojni rad ne daje rezultate, ako su posljedice teže, ako je u pitanju nasilje od grupe prema pojedincu ili ako isti učenik trpi ponovljeno nasilje, škola intervenira aktivnostima predviđenim na drugom, odnosno trećem nivou.

Član 9.

Oblici nasilja drugog nivoa i odgojni rad

(1) Oblici nasilja drugog nivoa:

- a) oblici fizičkog nasilja: šamaranje, udaranje, gaženje, cijepanje odjeće, zatvaranje, pljuvanje, otimanje i uništavanje imovine, izmicanje stolice, čupanje za uši i kosu;
- b) oblici psihičkog nasilja: ucjenjivanje, prijetnje, napravedno kažnjavanje, zabrana komuniciranja, isključivanje, manipuliranje emocijama;
- c) oblici socijalnog nasilja: spletkarenje, uskraćivanje pažnje od grupe (ignoriranje), neuključivanje, neprihvatanje, manipuliranje ponašanjem, iskorištavanje;
- d) oblici seksualnog nasilja: seksualno dodirivanje, pokazivanje pornografskog materijala, pokazivanje intimnih dijelova tijela, svlačenje;
- e) oblici nasilja zloupotrebom informacijskih tehnologija: namjerno oglašavanje, snimanje i slanje videozapisa, zloupotreba blogova, foruma za čitanje, snimanje pojedinaca kamerom protiv njihove volje, snimanje (kamerom) nasilnih scena, distribuiranje snimaka i fotografija.

(2) Na drugom nivou aktivnosti poduzima razrednik u saradnji sa stručnim saradnikom (pedagog, psiholog) i direktorom, uz obavezno učešće roditelja u smislu pojačanog odgojnog rada. Ukoliko pojačani odgojni rad nije djelotvoran, pokreće se odgojno-disciplinski postupak i izriče mjera u skladu sa zakonskim propisima.

Član 10.

Oblici nasilja trećeg nivoa i odgojni rad

(1) Oblici nasilja trećeg nivoa

- a) oblici fizičkog nasilja: tuča, davljenje, bacanje, prouzrokovanje povreda, uskraćivanje hrane i sna, izlaganje niskim temperaturama, napad oružjem;
- b) oblici psihičkog nasilja: zastrašivanje, ucjenjivanje uz ozbiljnu prijetnju, iznuđivanje novaca ili stvari, ograničavanje kretanja, navođenje na korištenje narkotičkih sredstava i psihoaktivnih supstanci, uključivanje u destruktivne grupe i organizacije;
- c) oblici socijalnog nasilja: prijetnja, izolacija, maltretiranje pojedinaca i grupe od grupe, organiziranje zatvorenih grupa (klanova) koje ima za posljedicu povređivanje drugih;
- d) oblici seksualnog nasilja: zavođenje od punoljetnih osoba, podvođenje, zloupotreba položaja, navođenje, iznuđivanje, prinuda na seksualni čin, silovanje, incest;
- e) oblici nasilja zloupotrebom informacijskih tehnologija: snimanje nasilnih scena, distribuiranje snimaka i fotografija sa nasilnim sadržajima, dječija pornografija.

(2) Na trećen nivou aktivnosti poduzima direktor sa stručnim timom (pedagog, psiholog, socijalni radnik) uz obavezno angažiranje roditelja i nadležnih organa, organizacija i službi (centar za socijalni rad, zdravstvene službe, policija i druge organizacije i službe).

(3) Na ovom nivou obavezan je odgojni rad koji je po intenzitetu primjeren potrebama učenika, kao i pokretanje odgojno-disciplinskog postupka i izricanje mjera u skladu sa zakonskim propisima.

(4) Ako je za rad sa učenikom angažirana i druga ustanova ili služba, škola ostvaruje saradnju s njom i međusobno usklađuju aktivnosti.

Član 11.

Proces pomirenja

(1) Učesnicima u sukobu se može ponuditi pomirenje za koje mora postojati saglasnost svih strana u sukobu.

(2) Proces pomirenja vodi stručni saradnik ili u izuzetnim slučajevima osoba obučena za ovu vrstu djelovanja.

ULOGI I ODGOVORNOSTI ZAPOSLENIKA I UČENIKA U SITUACIJAMA NASILJA

Član 12.

Dužnost zaposlenika škole

U slučaju naslja i zlostavljanja među učenicima u školi, svi zaposlenici su dužni:

- a) odmah prekinuti nasilno ponašanje (odvojiti učenike tako da stanu između učesnika sukoba, od ostalih učenika zatražiti da se raziđu, koristeći miran ali odlučan ton);
- b) pružiti pomoć povrijeđenom učeniku;
- c) obavijestiti razrednika o događaju, potom obavijestiti i stručnog saradnika ili direktora.

Član 13.

Dužnost direktora, razrednika, stručnog tima, učenika i ostalih zaposlenika škole

Posebne dužnosti u sprečavanju i rješavanju situacije s nasiljem proizlaze iz prava i obaveza koja određuje opis poslova određenog radnog mjesta:

- a) *direktor i sekretar škole* su zaduženi za: upoznavanje sa odredbama pravila škole i odredbama ovog protokola, usklađivanje postojećih akata škole, obavezno učešće u proceduri kada je u pitanju nasilje nad učenicima, prijavljivanje nasilja, te praćenje i vrednovanje poduzetih mjera u zaštiti učenika;

- b) *dežurni nastavnik* je zadužen za vlastito upoznavanje sa odredbama pravila škole i ovog protokola, dežurstvo u skladu sa rasporedom, uočavanje slučajeva nasilnog ponašanja i trenutno djelovanje, obavješćavanje razrednika, evidentiranje slučaja u knjigu dežurstva, saradnju sa stručnom službom škole;
- c) *razrednik* je zadužen za vlastito upoznavanje sa odredbama pravila škole i ovog protokola, uočavanje slučajeva nasilnog ponašanja i trenutno djelovanje, razgovor sa učenicima i prikupljanje informacija o nasilnom događaju, informiranje roditelja i razgovor s njima, praćenje efekata poduzetih mjera, evidentiranje slučaja i vođenje dokumentacije o tome, komuniciranje s relevantnim ustanovama, po potrebi uz saglasnost direktora, saradnju sa stručnom službom;
- d) *predmetni nastavnik* je zadužen za vlastito upoznavanje sa odredbama pravila škole i ovog protokola, uočavanje slučajeva nasilnog ponašanja i trenutno djelovanje, informiranje razrednika;
- e) *stručni tim (pedagog, psiholog, socijalni radnik, defektolog)* je zadužen za učešće u obuci za zaštitu učenika od nasilja i mirnog rješavanja sukoba, organiziranje upoznavanja učenika, roditelja i lokalne zajednice sa pravilima škole i ovim protokolom, izradu i koordinaciju i realizaciju programa prevencije nasilja u školi, pružanje pomoći i podrške učenicima, roditeljima, zaposlenicima škole, učesnicima i svjedocima nasilja, obavljanje konsultacija, predlaganje zaštitnih mjera i praćenje efekata uvedenih mjera, saradnju sa drugim ustanovama, po potrebi i uz saglasnost direktora, evidentiranje pojava nasilja, provođenje istraživanja i pisanja izvještaja o temi nasilja;
- f) *učenici* trebaju biti upoznati sa odredbama pravila škole i ovog protokola, uočavati nasilno ponašanje, prijaviti nasilno ponašanje razredniku, dežurnom nastavniku ili drugom zaposleniku škole, učestvovati u mjerama prevencije i zaštite;
- g) *pomoćno i tehničko osoblje* trebaju dežurati po rasporedu, uočavati nasilje i u kriznim situacijama odmah intervenirati, informirati dežurnog nastavnika.

Član 14.

Postupak prijave nasilja

- (1) Nasilje su dužni prijaviti svi zaposlenici dežurnom nastavniku.
- (2) Dežurni nastavnik poziva roditelje telefonom (na kućnu adresu, radno mjesto, mobilni telefon).
- (3) Ukoliko je time situacija riješena, svi daljnji koraci se ne poduzimaju.
- (4) Ukoliko nije moguće stupiti u kontakt s roditeljem obavještava se stručni saradnik.

(5) Nakon toga obavještava se direktor.

(6) Krajnja mjera je pozivanje policije.

(7) O provedenom postupku dežurni nastavnik, direktor, stručni saradnik vodi zapisnik koji mora sadržavati datum, imena osoba škole i ostalih uključenih osoba, ime djeteta, kraći opis situacije i korake postupanja, sat i ime osobe koja je obaviještena telefonom, te rješenje situacije (Obrazac br. 1).

Član 15.

Postupanje u slučaju kada je dijete emocionalno uznemireno, te u slučaju nasilja među djecom

- a) ako nastavnik ne može smiriti dijete u učionici treba ga izvesti van iz učionice uz obavezno prisustvo druge osobe;
- b) u slučaju nasilja među djecom nastavnik treba odmah poduzeti sve mjere kako bi se zaustavilo i prekinulo aktuelno nasilno ponašanje, a u slučaju potrebe zatražiti pomoć stručnih saradnika;
- c) po dojavi nasilja potrebno je odmah obaviti razgovor s djetetom koje je žrtva nasilja (stručni saradnici), obavijestiti roditelje ili zakonske zastupnike, te pružiti pomoć djeci svjedocima nasilja;
- d) potrebno je hitno razgovarati s djetetom koje je počinilo nasilje uz prisutnost stručne osobe, pozvati roditelje ili zakonske zastupnike djeteta koje je počinilo nasilje, upoznati ih s događajem, te savjetovati.

Član 16.

Postupanje škole u slučaju saznanja ili sumnje na nasilje u porodici

(1) U slučaju da neki zaposlenik škole dobije informaciju ili sumnju da je učenik unutar porodice izložen nasilju, prisustvuje nasilnom ponašanju nekog člana porodice ili je zamenaren, dužan je odmah o tome obavijestiti razrednika, direktora ili stručnog saradnika.

(2) U slučaju nasilja u porodici direktor i stručni saradnik dužni su:

- a) obaviti razgovor s učenikom, te ga upoznati sa daljnjim postupcima;
- b) pozvati učenikove roditelje na razgovor i upoznati ih sa saznanjima i informacijama koje zaposlenici škole imaju; ako je dijete zlostavljao jedan roditelj, upoznati s time drugog roditelja;

- c) upozoriti roditelje na neprihvatljivost i štetnost takvog ponašanja i informirati ih o obavezi škole da slučaj prijavi nadležnom centru za socijalni rad, policiji, Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta (u daljnjem tekstu: Ministarstvo), te Ombudsmenu za ljudska prava.
- d) ako su roditelji spremni na saradnju, uključiti ih u savjetovanje unutar škole ili im preporučiti odgovarajuće ustanove;
- e) ako roditelji odbiju saradnju, o tome informirati centar za socijalni rad;
- f) ako je učeniku potrebna pomoć ili pregled ljekara, roditelj ide sa učenikom (ako je dostupan i ako ne postoji sumnja da je on zlostavljač) i/ili predstavnik centra za socijalni rad, izuzetno ako je zdravstvena intervencija hitna, učenika ljekaru vodi razrednik ili stručni saradnik;
- g) tokom razgovora s učenikom voditi službenu zabilješku koju uz direktora i razrednika potpisuje stručni saradnik koji vodi razgovor;
- h) škola je dužna sarađivati sa centrom za socijalni rad i djelovati usklađeno u cilju dobrobiti učenika.

Član 17.

Postupanje škole u slučaju nasilja prema učenicima od strane odrasle osobe u školi (nastavnika, roditelja, drugih zaposlenika i nepoznatih osoba)

(1) U slučaju da učenik doživljava nasilje od odrasle osobe u školi (nastavnika, roditelja, drugih zaposlenika i nepoznatih osoba) zaposlenik škole je obavezan:

- a) odmah prekinuti nasilno ponašanje prema učeniku;
- b) ako u tome ne uspije, odmah pozvati direktora, stručnog saradnika ili drugog zaposlenika škole, kako bi se prekinulo nasilno ponašanje prema učeniku;
- c) direktor u što kraćem roku treba obavijestiti policiju;
- d) pokrenuti odgovarajući disciplinski postupak prema zaposleniku.

(2) U slučaju da postoji sumnja ili je učenik doživio nasilje od odrasle osobe u školi, redosljed postupanja je sljedeći:

- a) stručni saradnik je dužan razgovarati sa učenikom po saznanju o događaju s ciljem informiranja o činjenicama, normaliziranju osjećaja učenika i sprečavanju dugoročnih posljedica traume, te tokom razgovora voditi zabilješke koje uz direktora potpisuje stručni saradnik;
- b) kada stručni saradnik obavi razgovor s učenikom, direktor treba o događaju odmah obavijestiti roditelje i pozvati ih da učenika odvedu kući, te ih informirati o eventualnoj potrebi uključivanja djeteta i roditelja u savjetovanje i stručnu pomoć u školi ili izvan škole;

- c) u slučaju da je učenik povrijeđen, treba ga odvesti na ljeakarski pregled uz pratnju roditelja (ako je dostupan) ili predstavnika škole;
- d) direktor je dužan upozoriti osobu koja se ponašala nasilno na neprihvatljivost i štetnost takvog ponašanja, te je informirati o njegovoj obavezi da slučaj prijavi policiji.

Član 18.

Postupanje škole u slučaju nasilja prema zaposlenicima škole od strane učenika

U slučaju da je zaposlenik škole doživio nasilje ili prijetnju nasiljem od učenika škole, zaposlenik o tome treba obavijestiti direktora ili stručnog saradnika koji će:

- a) razgovarati s učenikom u prisustvu razrednika i voditi službenu zabilješku o razgovoru;
- b) odmah obavijestiti roditelje učenika, te ih upozoriti na neprihvatljivost takvog ponašanja;
- c) prema učeniku poduzeti odgovarajuće odgojno-disciplinske mjere;
- d) uključiti učenika u stručni tretman u školi ili u dogovoru s roditeljima u ustanovi izvan škole;
- e) po potrebi obavijestiti policiju;
- f) ako je riječ o prijetnjama nasiljem ili o nasilju u školi, zbog čega je škola uključila i policiju, o takvim situacijama je potrebno pismenim putem obavijestiti Ministarstvo.

Član 19.

Postupanja u slučaju sukoba s roditeljem ili međusobni sukob roditelja

Mjere koje se primjenjuju prilikom svakog sukoba s roditeljem

- a) nastavnik će pokušati smiriti roditelja, ali ne pred djecom ili drugim roditeljima, već ga odvesti na drugo mjesto i osigurati drugu osobu iz škole za pomoć kod djece;
- b) zavisno od problema o kojem je riječ može se pozvati i odgovorna osoba ili roditelja uputiti na razgovor s odgovornom osobom zaduženom za problem (direktor, stručni saradnik);
- c) u slučaju fizičkog napada roditelja na nastavnika ili pomoćno osoblje potrebno je pozvati policiju – bilo koga iz ustanove;
- d) odmah po prestanku slučaja potrebno je sačiniti zapisnik i navesti očevice;
- e) nikada ne komentirati trenutnu situaciju pred djecom ili drugim roditeljima.

Član 20.

Postupanja ako je roditelj u alkoholiziranom ili nekom drugom neprimjerenom psihofizičkom stanju

- a) ako nastavnik uoči da je roditelj u alkoholiziranom stanju došao u školu, dužan je to prijaviti dežurnom nastavniku;
- b) drugog dana obavezno treba pozvati oba roditelja na razgovor (razgovoru prisustvuje nastavnik i direktor);
- c) odmah po završetku razgovora potrebno je sačiniti zapisnik.

Član 21.

Postupanje i mjere u slučaju sukoba među zaposlenicima

- a) rješavanje konflikta verbalnom ili fizičkom agresijom među zaposlenicima nije dozvoljeno i treba biti regulirano odredbama povrede radne obaveze – pravilnikom o radu ustanove;
- b) ukoliko je došlo do konflikta među zaposlenicima, potrebno je odmah udaljiti ih od djece i roditelja, a ako to nije moguće, potrebno je smanjiti tenzije i odgoditi raspravu;
- c) zaposlenici ustanove pozivaju direktora, a ukoliko je direktor odsutan, stručnog saradnika koji će individualno razgovarati sa osobama uključenim u sukob;
- d) o događaju je potrebno sačiniti zapisnik;
- e) direktor je dužan pokrenuti odgovarajući disciplinski postupak.

B / CENTRI ZA SOCIJALNI RAD

(1) U slučaju prijave nasilja ili dojave o nasilju u koje su uključena djeca, koju je uputila odgojno-obrazovna ustanova, dom za brigu o djeci, policija ili neka druga institucija, dijete, njegov roditelj, zakonski zastupnik ili neka treća osoba, imenovana stručna osoba za koordiniranje aktivnosti u vezi sa problematikom nasilja u koje su uključena djeca u centru za socijalni rad ili osoba koja je u slučaju njenog odsustva zamjenjuje, dužna je:

- a) u slučaju nasilja među vršnjacima po primitku prijave ili obavijesti odmah ispitati slučaj, te pribaviti podatke o svim okolnostima, naročito o obliku, intenzitetu, težini i trajanju nasilja, kao i sve podatke o porodičnim i drugim prilikama djeteta koje je počinitelj nasilja;

- b) hitno pozvati roditelje ili zakonske zastupnike djeteta koje je počinilo nasilje i na primjeren način obaviti razgovor zbog sticanja uvida u porodične i druge prilike djeteta, a tokom razgovora nastojati doznati je li dijete bilo izvrgnuto bilo kojem obliku nasilja ili zanemarivanja u svojoj porodici ili izvan nje;
- c) u slučaju sumnje na zlostavljanje ili zanemarivanje djeteta od roditelja ili zakonskih zastupnika, podnijeti prekršajne, odnosno kaznene prijave;
- d) upoznati roditelje, odnosno zakonske zastupnike djeteta počinitelja nasilja s neprihvatljivošću i štetnošću takvog ponašanja i obavijestiti ih o nadležnostima centra za socijalni rad za zaštitu prava i interesa djeteta;
- e) preporučiti roditeljima, odnosno zakonskim zastupnicima djeteta počinitelja nasilja na uključivanje u savjetovanje ili stručnu pomoć pri centru za socijalni rad ili pri drugoj odgovarajućoj ustanovi, odnosno njihovim službama;
- f) pratiti djetetovo ponašanje u odgojno-obrazovnoj ustanovi ili u drugoj sredini gdje boravi, a posebno pratiti da li je dijete i dalje nasilno, kako bi se poduzele primjerene mjere;
- g) o svakoj zaprimljenoj prijavi, odnosno obavijesti o nasilju u koje su uključena djeca voditi odgovarajuće evidencije zaštićenih podataka, te evidentirati i bilježiti svako postupanje centra za socijalni rad.

C / POLICIJSKE UPRAVE – POLICIJSKE STANICE

U slučaju prijave nasilja ili dojave o nasilju u koje su uključena djeca, koja je uputila odgojno-obrazovna ustanova, dom za brigu o djeci, centar za socijalni rad, dijete, njegovi roditelj, zakonski zastupnici ili neka treća osoba, imenovana stručna osoba za koordiniranje aktivnosti u vezi sa problematikom nasilja u koje su uključena djeca u policijskoj stanici ili osoba koja je u slučaju njezine odsutnosti zamjenjuje, dužna je:

- a) hitno uputiti policijskog službenika radi poduzimanja neophodnih i neodgodivih mjera i radnji na mjesto događaja, utvrditi sve činjenice i okolnosti u vezi sa prijavom, odnosno dojavom, te poduzeti sve potrebne radnje s ciljem pružanja pomoći žrtvi radi sprečavanja nastavljanja nasilja, kao i zdravstvenog zbrinjavanja žrtve;
- b) pribaviti podatke potrebne za razjašnjavanje slučaja, te utvrditi eventualno postojanje elemenata krivičnog djela ili prekršaja i identificirati počinitelja;
- c) u slučajevima intervencije policijskih službenika, kada se utvrdi postojanje osnovane sumnje da je počinjen prekršaj ili krivično djelo, policijski službenici postupit će u skladu sa propisima iz svoje nadležnosti;

- d) provesti kriminalističku obradu maloljetnih počinitelja nasilja uz prisutnost roditelja ili zakonskih zastupnika, a u slučaju njihove nedostupnosti, uz prisutnost stručne osobe centra za socijalni rad;
- e) u skladu sa važećim propisima provesti istražne radnje, te zavisno od okolnosti slučaja, podnijeti izvještaj nadležnom tužilaštvu, odnosno podnijeti zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka uz prijedlog za izricanje primjerenih zaštitnih mjera;
- f) o zaprimljenoj prijavi, odnosno dojavi o nasilju koje uključuje djecu obavijestiti nadležni centar za socijalni rad i školu;
- g) voditi odgovarajuće evidencije zaštićenih podataka o slučajevima prijave ili obavijesti o nasilju u koje su uključena djeca.

D / ZDRAVSTVENE USTANOVE

U slučaju prijave nasilja ili dojave nasilja među djecom koja je upućena od škole, policije, Ombudsmena, djeteta, njegovog roditelja, zakonskog zastupnika ili neke treće osobe, stručna služba vezana za problematiku nasilja među djecom dužna je:

- a) odmah po dolasku djeteta u neku zdravstvenu ustanovu ili ambulantu uraditi detaljni pregled i ustanoviti postojanje eventualnih tjelesnih povreda, te ako povrede postoje, adekvatno ih zbrinuti;
- b) nakon zbrinjavanja eventualnih tjelesnih povreda obavijestiti roditelje ili staratelje o počinjenom nasilju, te uz njihovu saglasnost uputiti dijete na daljnje tretmane;
- c) ako je u pitanju dijete koje se nasilno ponaša, obavezno uključiti roditelje ili staratelje u proces dijagnostike, planiranje i provođenje tretmana;
- d) aktivno raditi na prevenciji vršnjačkog nasilja.

III. OBLICI, NAČIN I SADRŽAJ SARADNJE IZMEĐU NADLEŽNIH INSTITUCIJA

(1) Provođenje aktivnosti za sprečavanje nasilja među djecom i mladima, kao i ovog protokola pretpostavlja hitnu uspostavu saradnje nadležnih tijela i drugih faktora koji učestvuju u sprečavanju, otkrivanju i suzbijanju nasilja u koje su uključena djeca (odgojno-obrazovne ustanove, domovi za brigu o djeci, centri za socijalni rad, policijske stanice, zdravstvene ustanove i jedinice lokalne samouprave).

(2) Obaveze nadležnih tijela koja učestvuju u sprečavanju, otkrivanju i suzbijanju nasilja među djecom i mladima u poduzimanju mjera i aktivnosti usmjerenih na sprečavanje i suzbijanje nasilja jesu:

- a) u jedinicama lokalne uprave održavati redovne sastanke predstavnika nadležnih tijela, odnosno stručnih osoba za koordiniranje aktivnosti u vezi sa problematikom nasilja, te uspostaviti djelotvorne načine saradnje i razmjene značajnih podataka, kako u pogledu pojedinih slučajeva nasilja, tako i o postignućima u rješavanju problema nasilja u koje su uključena djeca;
- b) u slučaju prijave ili obavijesti o nasilju osigurati drugom nadležnom tijelu odgovarajuće podatke o slučaju i postupanju radi potpunog uvida u poduzete aktivnosti s ciljem sveobuhvatne zaštite djeteta;
- c) uspostaviti saradnju i razmjenu podataka s drugim jedinicama lokalne samouprave u cilju razmjene iskustava i stvaranja dobre prakse;
- d) uspostaviti saradnju s drugim faktorima koji bi u konkretnom slučaju mogli pomoći, na primjer s nevladinim organizacijama, vjerskim zajednicama, porodičnim savjetovalištima, te stručnjacima koji se bave problematikom nasilja u koje su uključena djeca;
- e) izraditi posebne i prilagođene planove postupanja u slučaju nasilja u koje su uključena djeca uvažavajući posebnosti pojedinih sredina;
- f) uspostaviti saradnju s nadležnim zdravstvenim ustanovama i ljekarima.

IV. OSTALE AKTIVNOSTI I OBAVEZE

(1) O problemu nasilja u koje su uključena djeca redovno izvještavati roditelje i djecu, te ih poticati da prijavljuju nasilje, a tokom nastavnih i vannastavnih aktivnosti promovirati modele nenasilne komunikacije, međusobne tolerancije i uvažavanja, organiziranjem tribina, roditeljskih sastanaka, časova odjeljenske zajednice, učeničkih priredbi, objavama na oglasnoj tabli škola ili na drugi primjeren način.

(2) U sve aktivnosti u vezi sa sprečavanjem nasilja koje uključuje djecu potrebno je uključiti djecu i mlade, te roditelje, zakonske zastupnike, odgojno-obrazovne stručnjake i ostale stručne osobe kao aktivne učesnike i partnere, kako bi se dugoročno promovirala načela nenasilja, kao preduvjeta kvalitetnog i sigurnog odrastanja djece.

(3) Primjereno postupanje u vezi sa problematikom nasilja koje uključuje djecu zahtijeva aktivnu saradnju, te jednako vrijedan doprinos svih državnih tijela, budući da se prepuštanje tereta odgovornosti i postupanja samo jednom faktoru (npr. samo školi, policijskoj upravi, domu za brigu o

djeci ili centru za socijalni rad) u znatnom broju slučajeva može definirati dugoročno potpuno nedjelotvornim, stoga je navedena saradnja preduvjet sveobuhvatne i kvalitetne zaštite djece.

(4) Sve institucije iz ovog protokola dužne su voditi evidentni list prijava nasilja koje uključuje djecu (Obrazac br. 2).

(5) Sve institucije iz ovog protokola dužne su pismeno obavijestiti instituciju koja je prijavila nasilje o poduzetim radnjama.

Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta

Ministarsvo unutrašnjih poslova

Ministarstvo zdravstva i socijalne politike

JAVNA USTANOVA

Obrazac broj 1.

ZAPISNIK

o postupanju u

1. Datum.....
2. Imena zaposlenika/ca i ostalih uključenih osoba

.....
.....
.....
.....

3. Ime djeteta

4. Kraći opis situacije

5. Mjere postupanja

6. Sat i ime osobe koja je obaviještena telefonom

.....

7. Rješenje situacije

Zapisničar:

Odgovorna osoba:

EVIDENTNI LIST PRIJAVA SLUČAJEVA NASILJA KOJE UKLJUČUJE DJECU

	Datum prijave	Počinitelj nasilja				Vrsta nasilja	Opis situacije	Informacija o poduzetim radnjama	Preventivne mjere
		M	Ž	Starost	Socijalni status				

